

Biodiverzita vo vybraných slovenských mestách a dobré príklady z praxe pri ochrane a podpore biodiverzity v urbanizovanom prostredí

Vyhodnotenie prvého ročníka súťaže „Hlavné mestá biodiverzity 2010“

**Biodiverzita vo vybraných
slovenských mestách a dobré príklady
z praxe pri ochrane a podpore
biodiverzity v urbanizovanom prostredí**

**Vyhodnotenie prvého ročníka súťaže
„Hlavné mestá biodiverzity 2010”**

Autori:

Michal Tvrdoň, MSc., Ing. Zuzana Hudeková

a kolektív REC Slovensko

Pod'akovanie

Táto publikácia vznikla aj vďaka 20 zúčastneným mestám súťaže, ktoré zhromaždili veľké množstvo podkladových údajov použitých pri tvorbe publikácie. Národnému poradnému výboru projektu v zložení: Ing. Dušan Bevilaqua (SAV), Ing. Stanislav Doktor (ZMOS), Mgr. Chobotová Veronika, PhD. (SAV), Prof. RNDr. Mária Kozová, CSc. (PRIF UK), akad. mal. Marián Minarovič (ÚMS), Mgr. Pavlína Mišíková (MŽP SR) a zahraničným partnerom projektu: Deutsche Umwelthilfe (Nemecko), Natureparif (Francúzsko), Lake Balaton Development Coordination Agency (Maďarsko), Fundación Biodiversidad (Španielsko), IUCN (International Union for Conservation of Nature) a ICLEI ďakujeme najmä za cenné pripomienky a rady pri realizácii súťaže, ako aj poskytnuté informácie.

Neprešlo jazykovou úpravou.

December 2010

ISBN 978-80-89320-05-9

9 788089 320059

Publikácia bola vypracovaná v rámci projektu

„Podpora ochrany prírody a biodiverzity v mestských oblastiach:

Európska cena Hlavné mesto biodiverzity“ s finančnou podporou

Európskej komisie v rámci programu LIFE + a Ministerstva životného prostredia SR.

Fotografie na prednej strane obálky: Želiezovce, autor: Alexander Tóth, Michalovce, archív REC Slovensko

Ilustračné fotografie na zadnej strane obálky: Fundación Biodiversidad a archív REC Slovensko

© James A. Dunbar

□ OBSAH

ÚVOD	5
1. Stručné zhodnotenie prvého ročníka súťaže „Hlavné mestá biodiverzity 2010“	7
2. Vyhodnotenie otázok a porovnanie zúčastnených miest na Slovensku	13
2.1 Vyhodnotenie otázok dotazníka - súťaž na Slovensku	21
2.2 Porovnanie zúčastnených miest v rámci zapojených európskych krajín	22
3 Päť tém súťaže v roku 2010 a dobré príklady z praxe	27
3.1 Územná a druhová ochrana	27
Senec - Revitalizácia jazierka v intraviláne mesta	
3.2 Zeleň vo Vašom sídle	28
Prievidza - Čerešňový sad	
3.3 Voda, lesy a poľnohospodárstvo	30
Želiezovce - Ekologická stabilita a biodiverzita Dolného Pohronia	
3.4 Plánovacie nástroje a organizácia	31
Trnava - Digitalizácia pasportu zelene mesta Trnava	
Prešov - ÚPN mesta	
3.5 Vzťahy s verejnosťou a environmentálne vzdelávanie	32
Dubnica nad Váhom - projekt environmentálnej výchovy	
Michalovce - AQUA - cesty vody v Európe	
4. Dobré príklady z praxe z krajín projektu Hlavné mestá biodiverzity (Francúzsko, Maďarsko, Nemecko a Španielsko)	35
Grande-Synthe - príroda blízky manažment zelene (Francúzsko)	
Jazero v Tata (Maďarsko)	
El Real Sitio de San Ildefonso - model rozvoja mesta, rešpektujúci ochranu biodiverzity (Španielsko)	
Bamberg - kvitnúce okraje ciest a pieskové terasy (Nemecko)	
5. Záver	39
6. O projekte	41
7. Zoznam použitých skratiek	42
8. Zoznam použitej a odporúčanej literatúry	43
9. Zoznam mapiek, obrázkov, tabuliek a grafov	44

□ ÚVOD

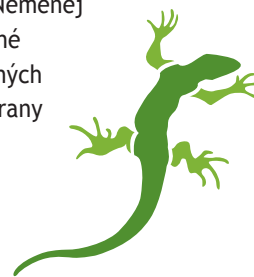
Rok 2010 vyhlásila Organizácia Spojených národov za Medzinárodný rok biodiverzity. Jedným z cieľov bolo nielen poukázať na alarmujúci stav biodiverzity v celosvetovom meradle, ale zároveň vyzvať celosvetové spoločenstvo na znásobenie snáh a opatrení na zachovanie diverzity života na Zemi. Biodiverzita znamená totiž rôznorodosť života na našej planéte. Pri každodennom zhone si možno ani nevedomujeme, že príroda a jej rozmanitosť je našim neoceniteľným bohatstvom. Jej pokračujúca deštrukcia spôsobuje eróziu ekologickej, kultúrnej a ekonomickej základne a ohrozenie budúcich generácií.

Samosprávy sú v oblasti ochrany biodiverzity dôležitými kľúčovými hráčmi. Aj preto sa REC Slovensko pripojilo k medzinárodnému projektu „Podpora ochrany prírody a biodiverzity v mestských oblastiach: Európska cena Hlavné mesto biodiverzity“ zameranému na podporu biodiverzity v urbanizovanom prostredí, ktorý sa okrem Slovenska realizuje v Nemecku, Francúzsku, Maďarsku a Španielsku. Jednou z aktivít projektu je podpora a motivácia mestských samospráv k ochrane prírody a biodiverzity, a to aj prostredníctvom súťaže

„Hlavné mestá biodiverzity“. Kým v roku 2010 bola na Slovensku súťaž pilotne pripravená pre všetky slovenské mestá, v roku 2011 bude súťaž pripravená aj pre slovenské obce.

V rámci hore uvedeného projektu budú okrem súťaže pre slovenské samosprávy pripravené aj ďalšie aktivity v oblasti ochrany biodiverzity, ako sú workshopy, výmenné návštevy, informačné materiály a pod. V druhom ročníku súťaže v roku 2011 sa predpokladá obmena dotazníka aj o ďalšie témy z oblasti biodiverzity.

Publikácia, ktorá sa k Vám teraz dostáva, predstavuje krátke ohľadnutie a zhrnutie prvého ročníka súťaže a výsledkov v roku 2010, ktoré dosiahli slovenské mestá, ako aj ich stručné porovnanie. Nemenej zaujímavé sú i nasledoviahodné príklady slovenských a zahraničných miest a samospráv v oblasti ochrany biodiverzity.

Ilustračné foto. Zdroj: archív REC Slovensko

1.

STRUČNÉ ZHODNOTENIE PRVÉHO ROČNÍKA SÚŤAŽE „HLAVNÉ MESTO BIODIVERZITY 2010“

Zo 4 krajín zapojených do projektu sa v roku 2010 súťaže zúčastnilo celkovo 207 samospráv s veľmi rôznorodými podmienkami. Počtom obyvateľov najmenšou samosprávou zapojenou do súťaže bola obec Carricola v Španielsku s 85 obyvateľmi, k najväčším metropolám patrili Paríž s 2 193 030 obyvateľmi.

Súťaž na Slovensku

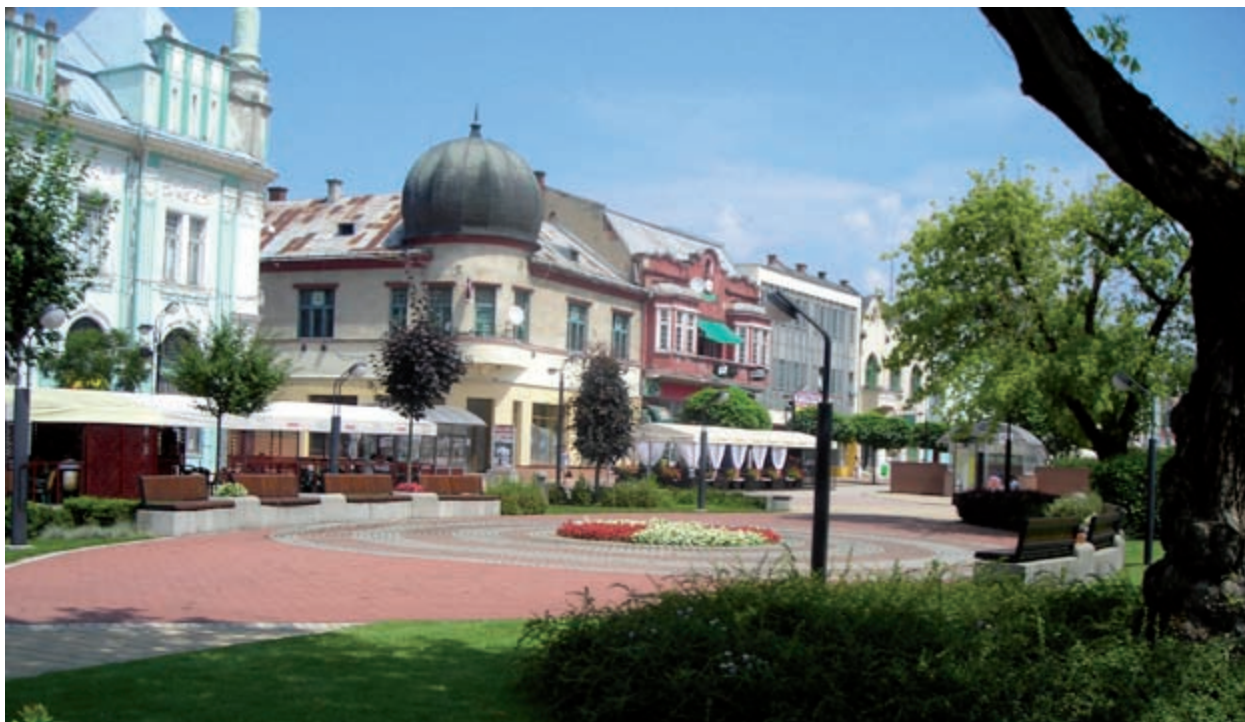
Na Slovensku sme oslovili a vyzvali zapojiť sa do súťaže všetkých 139 miest, pričom podmienky účasti splnilo a do súťaže sa úspešne zapojilo 20 miest (pozri tab.1 dole) :

Umiestnenie	Mesto do 10000	Mesto od 10001 do 50000	Mesto viac ako 50001
1	Želiezovce	Michalovce	Nitra
2	Kremnica	Senec	Trnava
3	Vysoké Tatry	Dubnica nad Váhom	Prievidza
4	Brezová pod Bradlom	Banská Štiavnica	Banská Bystrica
5	Veľký Meder	Levice	Prešov
6		Detva	Bratislava
7		Šaľa	
8		Humenné	
9		Dunajská Streda	

Tab.č.1: Zapojené mestá do národnej súťaže „Hlavné mesto biodiverzity 2010“

Kaštieľ v Želiezovciach (© Alexander Tóth)

Michalovce (Zdroj: archív REC Slovensko)

Na zapojenie do súťaže postačovalo vyplnenie a predloženie dotazníka, ktorý bol vo všetkých krajinách podobný. Pokrýval 5 nasledujúcich oblastí: územná a druhová ochrana, zeleň v sídle, voda, lesy a poľnohospodárstvo, plánovacie nástroje a organizácia, vzťahy s verejnosťou a environmentálne vzdelávanie. Počet otázok a indikátorov v jednotlivých krajinách kolísal. Na Slovensku súťažný dotazník obsahoval celkovo 31 otázok a 10 ukazovateľov. Zároveň bolo možné

v každej z hore uvedených tém uviesť 2 projekty, ktoré mesto v danej oblasti realizuje. Celkový počet bodov, ktoré jednotlivé mestá mohli v súťaži získať, bol daný súčtom bodov za odpovede v dotazníku a za predložené projekty, ktoré hodnotil Národný poradný výbor. Na Slovensku sa súťažilo v troch veľkostných kategóriách podľa počtu obyvateľov (pozri Mapa 1 dole).

Mapa1: Mapa zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 (odlíšená farebne podľa veľkostných kategórií)

V jednotlivých kategóriách sa najlepšie umiestnili nasledovné mestá (tab.2):

Kategória do 10.000 obyv.:	Kategória od 10.001 - 50.000 obyv.:	Kategória nad 50.000 obyv.:
1.Želiezovce	1.Michalovce	1.Nitra
2.Kremnica	2.Senec	2.Trnava
3.Vysoké Tatry	3.Dubnica nad Váhom	3.Prievidza

Tab.č.2: Výsledky súťaže „Hlavné mesto biodiverzity 2010“

Obr. 1 Slávnostné vyhlásenie absolútneho víťaza 1. ročníka súťaže Hlavné mesto biodiverzity. Zľava: Ing. Peter Jány (MŽP SR), akad. maliar Marián Minarovič (Únia miest Slovenska), Ing. Vladimír Hudek, CSc. (riaditeľ REC Slovensko) a Ing. arch. Peter Bakonyi (primátor mesta Želiezovce). Zdroj: archív REC Slovensko

Celkovým víťazom súťaže a teda titul slovenské „Hlavné mesto biodiverzity“, rovnako ako aj cenu za najlepší projekt v roku 2010 získalo mesto Želiezovce. Mesto si získalo titul nielen za výsledky dokumentujúce nasadenie mesta pri ochrane prírody, ale aj zaujímavými projektami podporujúcimi ochranu drevinnej vegetácie - prioritnou témou súťaže v tomto roku bola totiž osobitne téma zeleň v meste.

Esterházyho hrobka v Želiezovciach (© Alexander Tóth)

Ilustračné foto. Zdroj: archív REC Slovensko

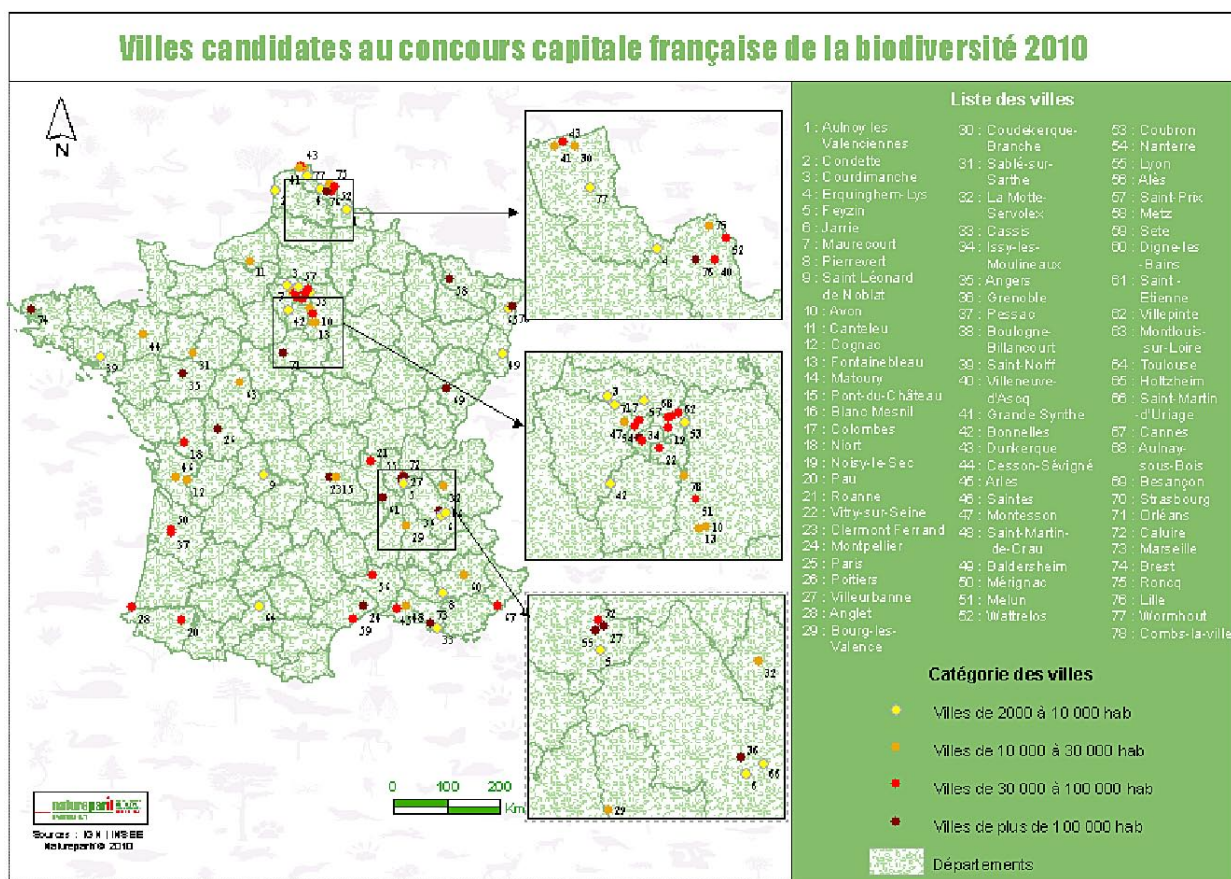

Ilustračné foto. Zdroj: archív REC Slovensko

Súťaž vo Francúzsku

Celkovým víťazom súťaže vo Francúzsku sa stalo mestočko zo severu krajiny Grande-Synthe s 21 408 obyvateľmi, ktoré preukázalo príkladné opatrenia na ochranu biodiver-

zity, a to i napriek silne industriálnemu prostrediu, kde sa nachádza (pozri aj kapitolu 4). Celkovo sa tu do súťaže zapojilo 80 samospráv. Súťažilo sa v 4 kategóriách podľa počtu obyvateľov. V kategórii miest nad 100.000 obyvateľov vyhralo mesto Besançon (pozri Mapa.č.2)

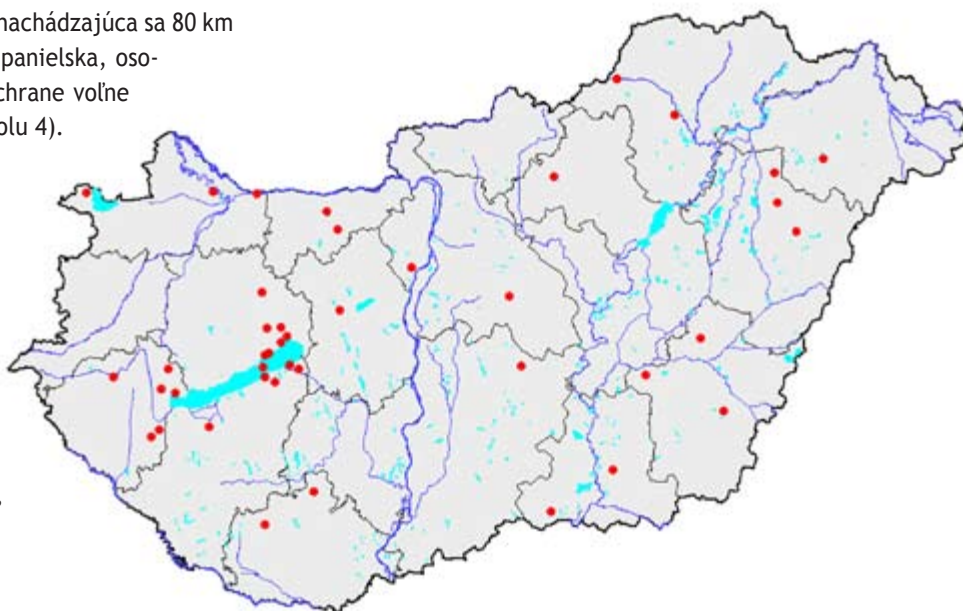
Mapa 2: Mapa zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 vo Francúzsku (odlíšené farebne podľa veľkostných kategórií)

Sút'až v Španielsku

V Španielsku sa do súťaže zapojilo 64 samospráv. V kategórii miest s najväčším počtom obyvateľov obsadilo prvé miesto mesto Vitoria, ktoré tesne predstihlo Barcelonu, čím Barcelona získala druhé miesto vo svojej kategórii. Celkovým víťazom súťaže sa stala obec Real Sitio de San Ildefonso s 5.725 obyvateľmi, nachádzajúca sa 80 km severne od Madridu v strede Španielska, osobitne za príkladný prístup k ochrane voľne žijúcich druhov (pozri aj kapitolu 4).

Sút'až v Maďarsku

Maďarským „Hlavným mestom biodiverzity 2010“ sa stalo mesto Tata s 24 000 obyvateľmi, kde nachádza odpočinok každoročne cca 40 000 migrujúcich husí (pozri aj kapitolu 4). Do súťaže sa zapojilo 43 samospráv (pozri Mapa 3)

Mapa3: Mapa zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 v Maďarsku

Na základe poznatkov zo všetkých krajín možno povedať, že sa do súťaže zapájali hlavne stredne veľké a väčšie mestá. Táto skutočnosť možno bola daná obšírnosťou a náročnosťou súťaže, prípadne aj kapacitami na jednotlivých úradoch. Účasť slovenských samospráv možno charakterizovať ako veľmi dobrú. Celkový počet obyvateľov žijúcich v mestách,

ktoré sa zapojili do súťaže, je vyše milióna obyvateľov, čo predstavuje 19% všetkých obyvateľov našej krajiny. Aj z tohto pohľadu preto získané výsledky majú veľkú výpovednú hodnotu, a naznačujú určité trendy a fakty v oblasti ochrany biodiverzity na Slovensku. Prehľadnejšie informácie sa nachádzajú v tabuľke č.3.

	Francúzsko (obce od 2000 obyv.)	Španielsko (všetky obce)	Slovensko (len mestá)	Maďarsko (všetky obce)
Počet zapojených miest	80	67	20	43
Celková rozloha krajiny	67 484 300	50 403 000	4 903 500	9 303 000
Celková rozloha obcí, ktoré sa zapojili do súťaže	366 172	1 337 179	175 387	433 260
Celková rozloha nezúčastnených obcí	67 118 128	49 065 821	4 728 113	8 869 740
Celkový počet obyvateľov krajiny	65 447 374	46 030 109	5 379 455	10 005 000
Celkový počet obyvateľov obcí, ktoré sa zapojili do súťaže	8 402 045	6 684 596	1 052 581	1 251 690
Celkový počet obyvateľov nezapojených obcí	57 045 329	39 345 513	4 326 874	8 753 310
Účasť v národnej súťaži vzhľadom na počet obyvateľov(%)	12,8	14,5	19,6	12,5
Účasť v národnej súťaži vzhľadom na rozlohu krajiny (%)	0,5	2,7	3,6	4,7

Tab.č.3: Prehľad ohľadom zastúpenia zúčastnených obcí v súťaži v roku 2010 v 4 krajinách

2.

VYHODNOTENIE JEDNOTLIVÝCH OTÁZOK Z DOTAZNÍKA A POROVNANIE VÝSLEDKOV SLOVENSKÝCH MIEST

Prvý ročník slovenskej národnej súťaže „Hlavné mestá biodiverzity 2010“ bol rozdelený do 5 tematických blokov. Ku každému tematickému bloku patrili okruhy otázok a indikátorov. Zároveň v rámci každého tematického bloku bolo možné predstaviť 2 modelové projekty, ktorými zúčastnené mesto mohlo prezentovať svoje aktivity ohľadom ochrany biodiverzity z rôznych pohľadov.

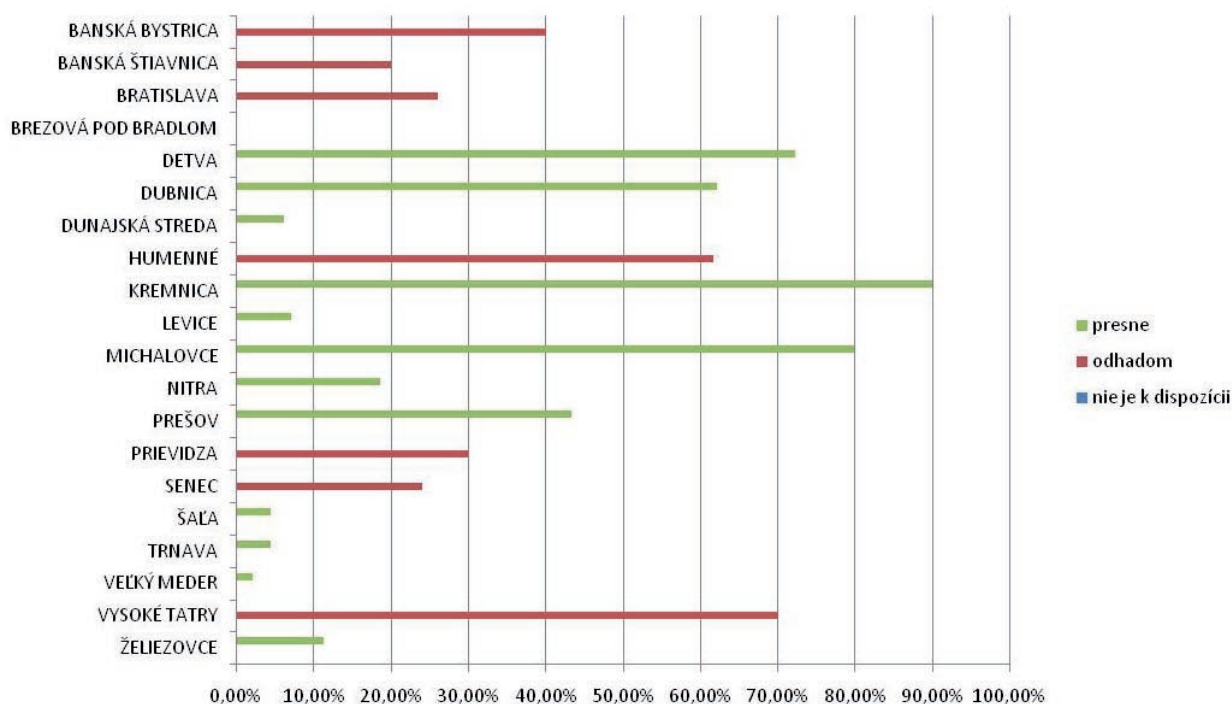
V súvislosti s dosiahnutými výsledkami slovenských miest je potrebné zdôrazniť, že vzájomné porovnávanie miest je skutočne len orientačné - nemalo by byť cieľom, ale len pomocným kritériom hodnotenia úspešnosti. Každé mesto totiž má odlišnú východiskovú pozíciu a vyvíja sa v špecifických podmienkach.

2.1 VYHODNOTENIE OTÁZOK DOTAZNÍKA

Okruh 1 Územná a druhová ochrana

Indikátor 1: Aká časť Vášho mesta má prírodný charakter?

Prvou bodovanou otázkou bol indikátor porovnávajúci prírodný charakter miest. Mestá si ho ľahko mohli vypočítať, keď plochu prírodných ekosystémov (napr. lesy, jazerá, prírodné trávne porasty, krajinárske parky s väčšinovým zastúpením domácich drevín a pod.) v meste vydelili plochou katastrálneho územia mesta. Na základe výsledkov môžeme povedať, že priemerne až jednu tretinu našich miest tvoria prvky prírodného charakteru. 60% slovenských miest si vedie presnú evidenciu prírodných plôch a vedeli nám spomínaný údaj poskytnúť presne. 35% miest nám vedelo daný údaj poskytnúť odhadom.

Graf 1: Prírodný charakter miest.

Indikátor 2: Aká časť Vášho mesta je chránená?

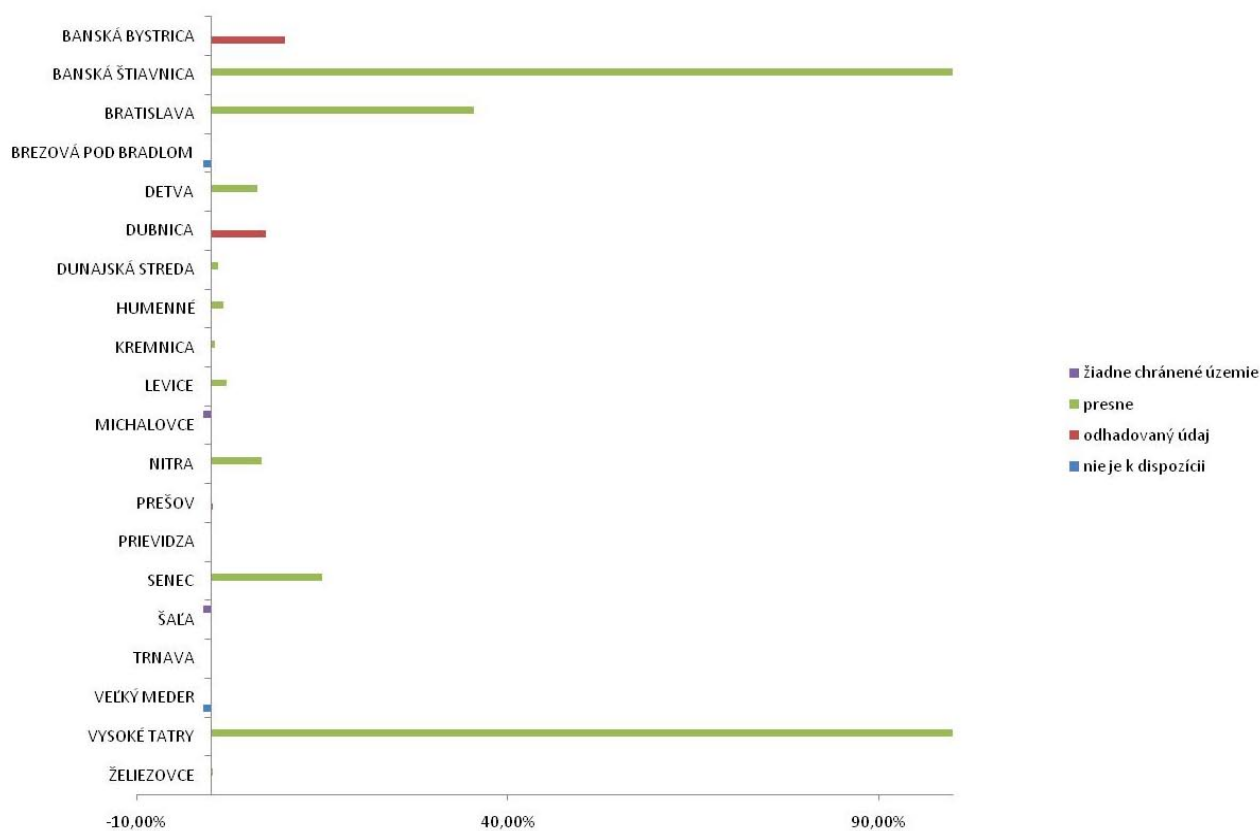
Otázka 1.2: Boli v katastri Vášho mesta vyňaté od roku 2000 niektoré územia z územnej ochrany podľa zákona č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny?

Týmto indikátorom sme sa snažili zistiť, aká časť prírodných prvkov v tom ktorom meste je chránená podľa platnej legislatívy (rôzne typy územnej ochrany prírody podľa zákona č.543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, ako napríklad národný park, chránená krajinná oblasť, prírodná rezervácia a podobne). V priemere, na takmer 15% rozlohy slovenských miest sa vzťahuje aj legislatívna územná ochrana. Toto percento zvyšovali niektoré zúčastnené mestá ako napríklad mesto Vysoké Tatry, ktoré celé patrí do Národného parku Vysoké Tatry, kde platí 3. stupeň ochrany a mesto Banská Štiavnica, ktoré je chránené z dôvodu kultúrneho a historického dedičstva.

Tematicky nadväzovala ďalej otázka, či v katastri toho ktorého mesta boli vyňaté od roku 2000 niektoré územia územnej ochrany podľa zákona č.543/2002 o ochrane prírody a krajiny. 80% zúčastnených miest nevyňalo žiadne územie spod územnej ochrany, v 15% miest zanikol predmet ochrany a len vo zvyšných 5% zúčastnených miest boli vyňaté niektoré územia územnej ochrany.

Otázka 1.3: Kúpilo alebo podporilo Vaše mesto kúpu (dlhodobý prenájom, výmena pozemkov) niektorých území s cieľom zabezpečenia ochrany prírody a krajiny?

V nasledujúcej otázke nás zaujímalo, či mestá majú tendenciu kupovať pozemky alebo či podporujú kúpu pozemkov s cieľom zabezpečenia ich ochrany. Len 15% miest sa podarilo odkúpiť alebo zobrať do dlhodobého prenájmu pozemky s cieľom zabezpečiť ich ochranu a zachovanie vegetácie. 30% miest sa o tieto aktivity pokúša. Aj z tohto dôvodu sme vybrali ako dobrý príklad z praxe mesto Prievidza, ktoré podľa nového Územného plánu mesta prekategORIZovalo plochu pôvodne určenú na výstavbu rodinných domov na verejnú zeleň a zároveň sa mestu podarilo majetkovo-právne vysporiadať viac ako 9 000 m² pozemkov do vlastníctva mesta (viac v podkapitole „Dobré príklady z praxe“).

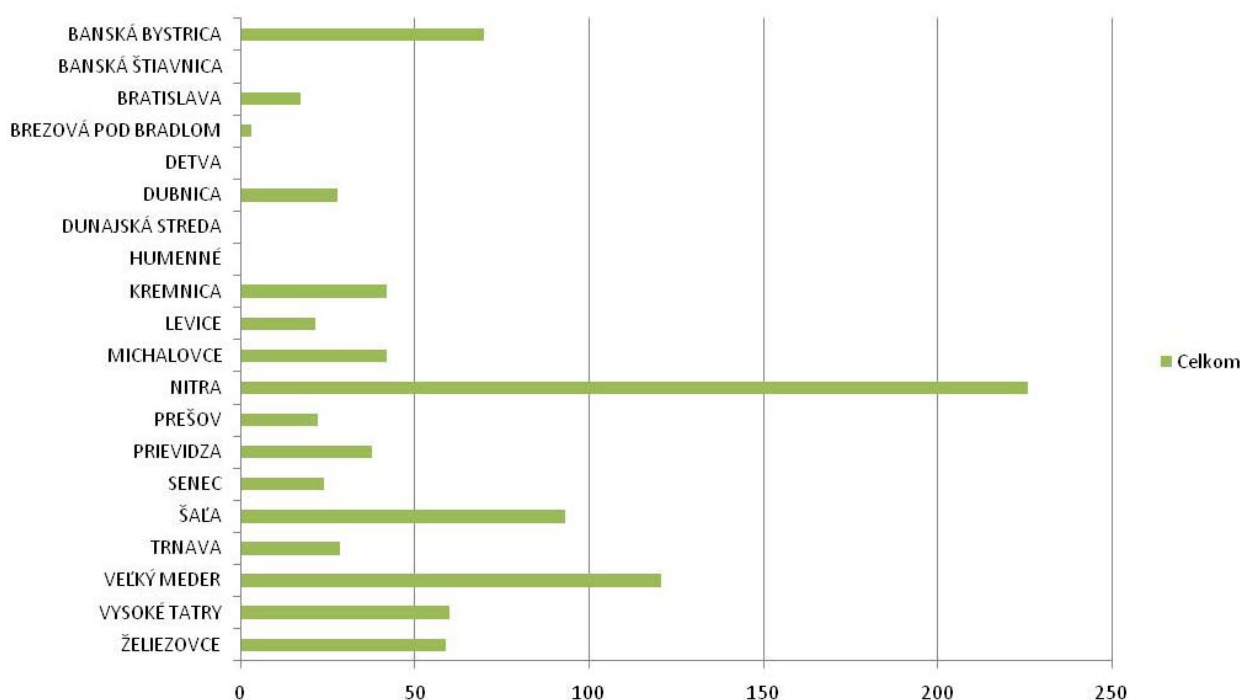
Graf 2: Chránená časť mesta (fialová farba v grafe označuje mesto, do ktorého územia nezasahuje žiadne chránené územie, modrá farba označuje mesto, ktoré uviedlo, že nemá dané údaje k dispozícii).

Indikátor 7: Podiel verejnej zelene na jedného obyvateľa

Až 80% miest Slovenska sleduje, aký je podiel verejnej zelene na jedného obyvateľa. Mestá v prieskume uvádzali aktuálne hodnoty a 20% zúčastnených miest uviedlo aj údaje pred rokom 2000. Takmer u všetkých miest pri porovnaní údajov spreď roka 2000 a po roku 2000 vyplynulo, že došlo k úbytku verejnej zelene v mestách. Priemerne v slovenských mestách pripadá 44,75 m² verejnej zelene na jedného obyvateľa. Najviac je to v Nitre a najmenej v Brezovej pod Bradlom. V grafe 3 dole uvádzame spomínané porovnanie medzi zúčastnenými mestami.

**Podiel zelene na obyvateľa v m²
(aktuálne údaje po roku 2000)**

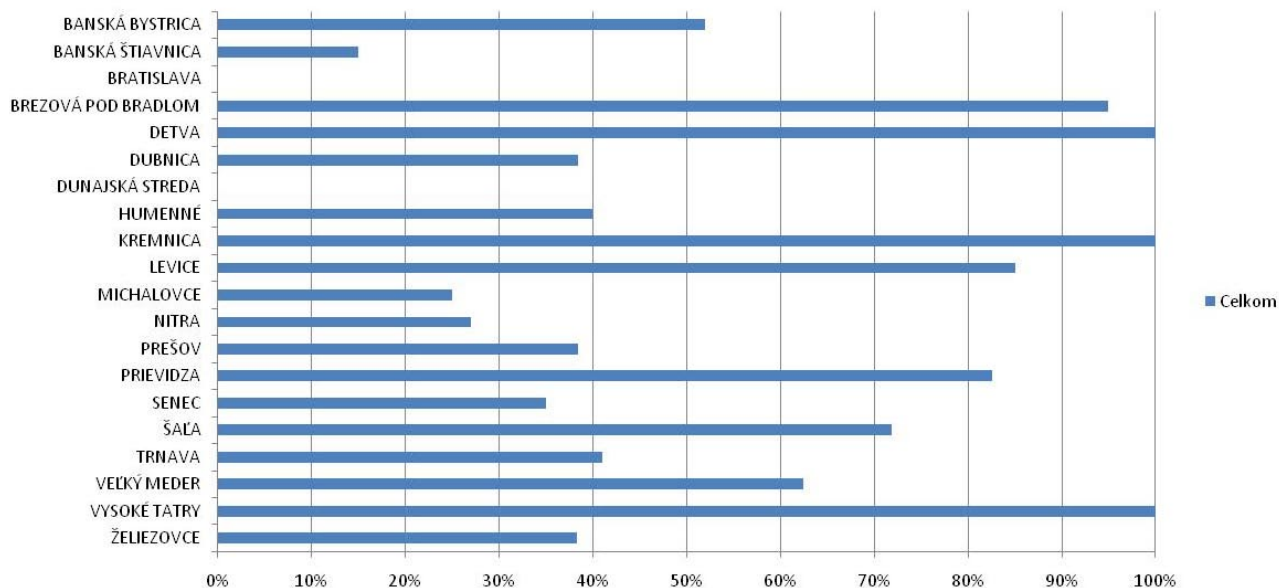

Graf 3: Podiel zelene na obyvateľa v m²

Indikátor 8: Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta

Ďalší z indikátorov, ktoré sme sledovali, bola dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta. Tento indikátor predstavuje podiel počtu obyvateľov bývajúcich v okruhu 300 m od parku alebo prírodného územia vhodného na krátkodobú rekreáciu a celkového počtu obyvateľov. Výsledok predstavuje percentuálne vyjadrenie obyvateľov žijúcich v dosahu do 300 m od takýchto plôch, resp. 10 min. pohodlnej chôdze, čo predstavuje priemerný čas v min. chôdze potrebný na presun k týmto plochám. Tento údaj poskytlo až 90% zúčastnených miest a mestá dosahovali vysoké percentuálne hodnoty. Priemerne v slovenských mestách takmer až 60% ich obyvateľov má zeleň v dosahu 300 metrov alebo 10 minút chôdze.

Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta (uvedené v %)

Graf 4: Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta (hodnoty uvedené v %)

Na jednej strane je dobrá dostupnosť zelene v našich mestách, no na druhej strane nás zaujímalo, aké opatrenia mestá vykonávajú pri správe tejto verejnej zelene. Mestá mali možnosť si vybrať z viacerých opatrení a medzi najklasickejšie patrí uprednostnenie výsadby domácich pôvodných druhov drevín a rastlín, je to až 95% miest. Rovnaké percento mestá dosiahli, keď sa vyjadrili, že nariaďujú a sledujú náhradnú výsadbu drevín v zastavaných územiach. Už menej časté sú opatrenia, ktoré využívajú možnosť vertikálneho zazeleňovania alebo umožnenie založenia nekosených okrajov. (otázka 2,2).

Otázka 2.3: Ktoré z nasledujúcich opatrení ochrany prírody a krajiny sú zahrnuté medzi regulačné nástroje v územnom pláne mesta alebo zóny, alebo v iných plánovacích nástrojoch a dokumentoch?

Medzi najčastejšie opatrenia ochrany prírody a krajiny, ktoré sú zahrnuté v regulačných nástrojoch územného plánu jednotlivých miest alebo v iných plánovacích dokumentoch, patria zohľadnenie princípu trvalo udržateľného urbanizmu alebo výsadba alejových stromov. Tieto opatrenia používa 55% zúčastnených miest. Pomaly sa ale dostávajú do regulačných nástrojov aj opatrenia typu realizácie zelených striech osobitne pri výstavbe obchodných centier, podzemných garáží alebo opatrenia ako napr. podpora výsadby plôch popínavými drevinami. V rámci iných možností mestá uvádzali opatrenie ako ochrana zelene v územnom pláne, nedotknuteľnosť lesa, intaktné plochy zelene v zastavanom území, ochrana brehovej vegetácie a podobne.

Starostlivosť o zeleň v zmysle normy STN 83 7010 požaduje od svojich dodávateľov, resp. plánuje požadovať až 95% slovenských miest (otázka 2,4).

Mestá môžu zabezpečovať ochranu a starostlivosť o zeleň cez všeobecné záväzné nariadenia alebo využívať metodické pokyny. Takmer všetky mestá majú nariadenia, ktoré sa zaoberajú ochranou alebo správou zelene. Asi najkomplexnejší súbor VZN a iných plánovacích dokumentov má mesto Senec, ktoré uviedlo až 6 súvisiacich dokumentov. Mesto Bratislava uviedlo 4 nariadenia aj so stanovením potreby zelene pre sídelné zóny územia mesta - index intravilánovej zelene pre jednotlivé mestské časti (otázka 4,1). V rámci ostatných VZN mestá uvádzali nariadenia, ktoré sa týkali nakladania s odpadmi, ochrany ovzdušia a iné. Dnes už za úplnú samozrejmosť mestá považujú požadovať pri investičnej výstavbe, pri ktorej dochádza k likvidácii verejnej zelene, aby investor v lokalite určenej mestským úradom zriadil náhradnú výsadbu. Kladne sa vyjadrilo až 90% miest, dôležité je však, aby mestá postrážili adekvátnosť náhradnej výsadby (otázka 4,3). 20% zúčastnených miest vykonáva špeciálne kontroly na to, aby zabezpečili monitoring realizácie a kvality plnenia opatrení, a až 70% miest vykonáva pravidelné kontroly.

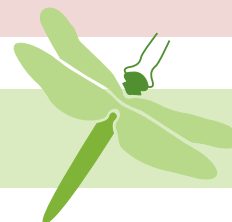
Sledovanie domácich druhov flóry a fauny

Okrem zelene v jednotlivých mestách, dôležitou súčasťou biodiverzity je aj fauna. Vybrané indikátory sa zameriavali na sledovanie druhovej rozmanitosti vtákov a motýľov (Indikátor 4 a 5 zo slovenského dotazníka 2010). Viac ako presné počty nás zaujímalo, či vôbec dochádza k sledovaniu druhovej rozmanitosti. 80% slovenských miest nemá žiadne informácie o sledovaní druhov vtákov alebo má len odhadované údaje, v prípade motýľov je to až 90%. Tieto nepriaznivé čísla, čo sa týka sledovania druhovej rozmanitosti sú v protiklade s konkrétnymi aktivitami, ktoré vedú k ochrane vtákov a cicavcov. Až 70% percent miest vykonáva konkrétne aktivity na ochranu vtákov a netopierov (otázka 1.4). V niektorých mestách je to z dôvodu povinnosti, pretože na ich územie zasahujú chránené vtáčie územia, iné mestá osádzajú budovy pre vtáky a netopiere vykonávajú v rámci vzdelávacích aktivít, naopak iné mestá sa zameriavajú na praktickú ochranu, keď požadujú zábrany na elektrických vedeniach v rámci stavebných konaní a podobne.

Podobné výsledky mestá dosahovali aj pri sledovaní početnosti druhov rastlín (Indikátor číslo 3), len 15% miest má vedenú presnú evidenciu. Sledovanie domácich druhov flóry a fauny sú ideálne ukazovatele, ktoré nám napovedajú či dochádza k zmenám v prostredí. Hlavne čo sa týka vegetácie, mestá prijímajú opatrenia, aby nepôvodné druhy, ktoré častokrát môžu byť ľahšie adaptovateľné, nevytláčali naše pôvodné druhy. Až 80% percent miest sa zaoberá opatreniami na elimináciu invázných druhov (rastlín a živočíchov). Tie opatrenia sú rôzne od informačných kampaní, aby obyvatelia mesta nevyšádzali invázne druhy až po ich likvidáciu na pozemkoch mesta. Zároveň až 70% percent miest uviedlo, že podporujú ochranu tradičného genofondu a to buď podporou výsadby pôvodných odrôd ovocných drevín alebo podporou ochrany pôvodných druhov miestnych rastlín a živočíchov.

Okruh 5

Vzťahy s verejnosťou a environmentálne vzdelávanie, spolupráca

Aktivnosť jednotlivých miest - vzťahy s verejnosťou a environmentálne vzdelávanie, spolupráca

Už len samotná účasť miest v prvom ročníku súťaže Hlavné mestá biodiverzity a vyplnenie pomerne náročného dotazníka poukázali na fakt, že zúčastnené mestá sú aktívne v oblasti ochrany prírody veľakrát aj nad rámec svojich povinností. Piaty blok otázok sa zaoberal vzdelávaním, spolupracou, prácou s verejnosťou a podobne. 75% zúčastnených miest ohľadom biodiverzity a ochrany prírody informuje cez miestne noviny. Záujem o národné súťaže a projekty prezentovalo 65% miest. Mestá majú záujem o podporu cyklistickej dopravy (75% zúčastnených miest). 60%

miest sa podieľa na budovaní náučných chodníkov. Všetky tieto aktivity vedú k lepšej informovanosti a sú základom pre budovanie povedomia aj o biodiverzite.

Mestá svoju aktivnosť mohli deklarovať aj formou partnerstiev medzi mestom a ďalšími zainteresovanými stranami v oblasti ochrany prírody. Z grafu 5 Počet partnerstiev vyplýva, že mestá najčastejšie vytvárajú 4 až 6 aktívnych partnerstiev. Najaktívnejšie v tomto ohľade je mesto Michalovce, ktoré dosiahlo až trojnásobok priemernej hodnoty. Zároveň sa dá povedať, že nie je priama väzba medzi veľkosťou mesta a počtom partnerstiev, kde napríklad Bratislava ako najväčšie mesto súťaže nevytvára žiadne partnerstvá, víťaz prvého ročníka mesto Želiezovce aj v tomto z ukazovateľov preukazuje svoju aktivnosť.

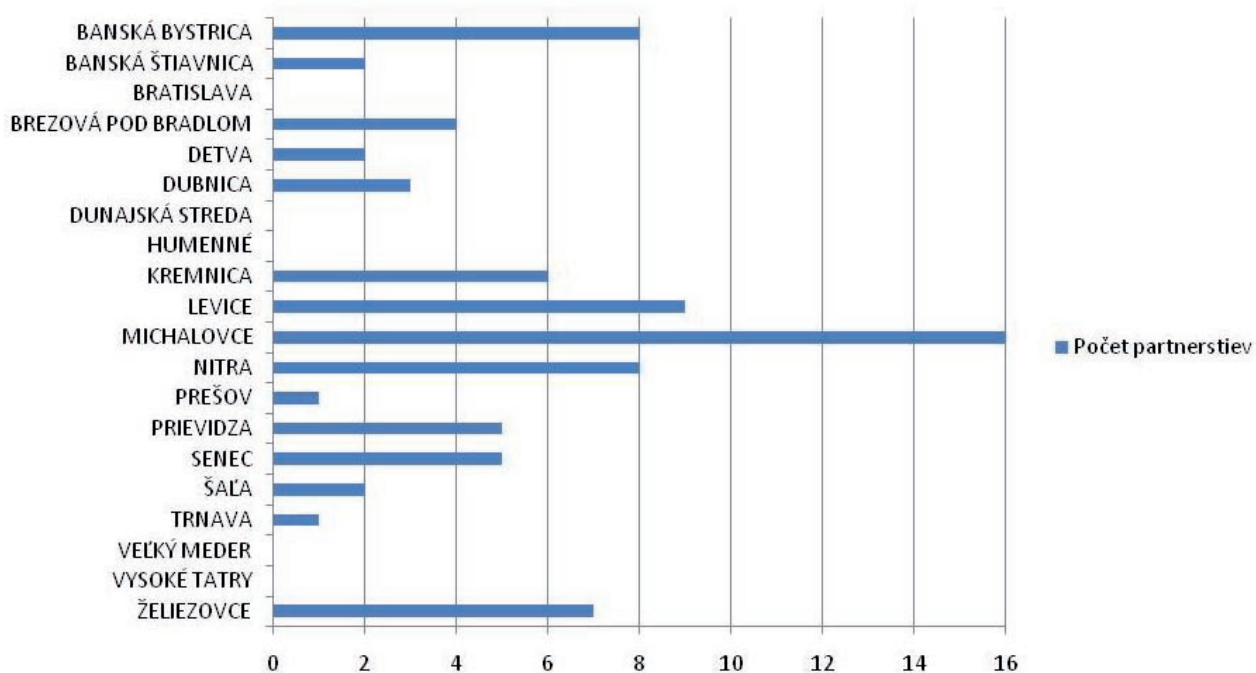

Ilustračné foto. Zdroj: archív REC Slovensko

Okrem vytvárania partnerstiev so zainteresovanými organizáciami mestá svoju aktivnosť dokázali cez podujatia, ktoré robia pre verejnosť v oblasti ochrany biodiverzity za jeden rok. Na jednej strane máme veľké mestá ako Nitra, ktoré poskytlo

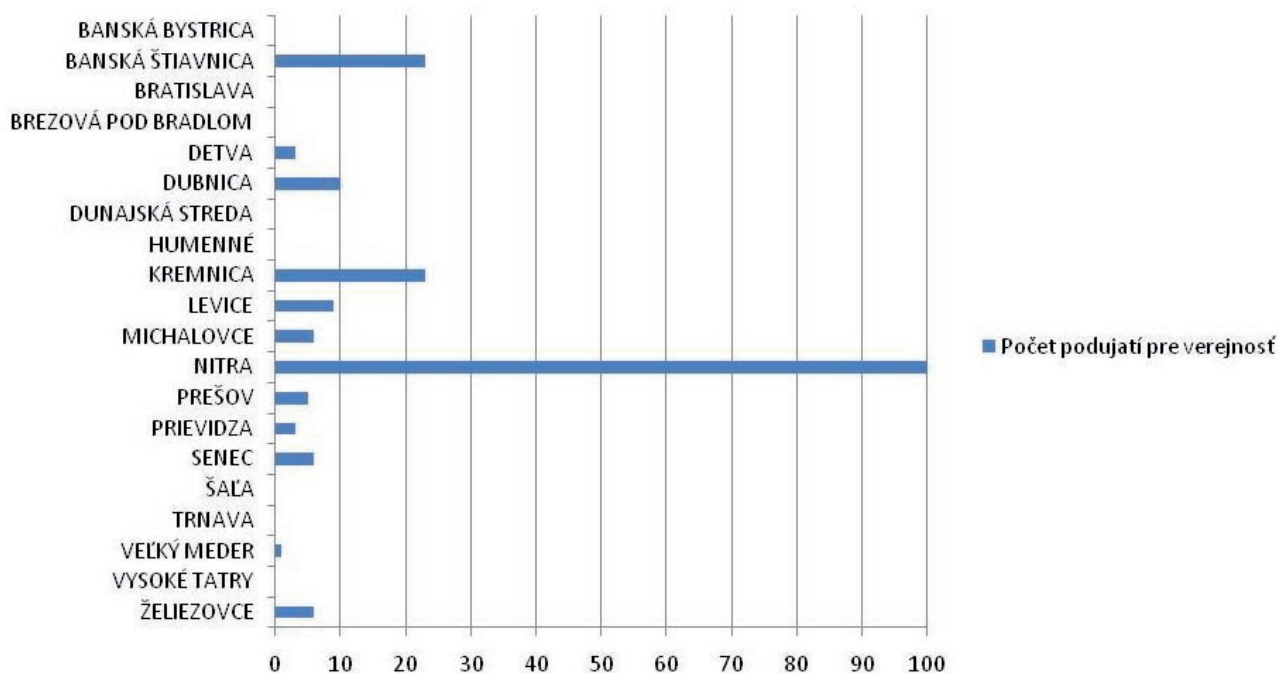
odhadovaný údaj s počtom 100 podujatí, na strane druhej sú napríklad Želiezovce, ktoré urobili 6 podujatí, ale k jednotlivým podujatiam nám poskytlo podrobnú informáciu. Podobne veľmi aktívnymi mestami sú mestá Kremnica a Banská Štiavnica.

Počet partnerstiev

Graf 5: Počet partnerstiev

Počet podujatí pre verejnosť

Graf 6: Počet podujatí pre verejnosť

Indikátor 6

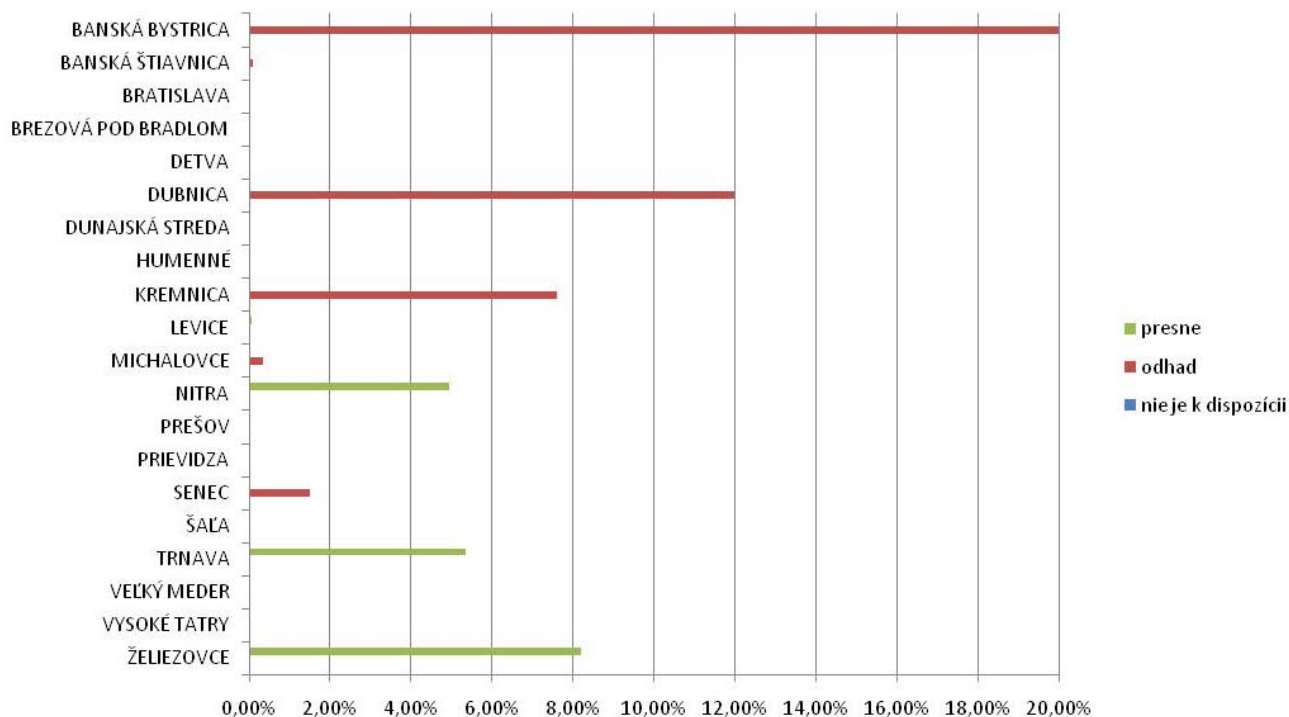
V tomto ukazovateli nám mestá mohli uviesť, akú sumu vynaložili na projekty týkajúce sa ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny, vrátane financovania dokumentov pre zabezpečenie ich ochrany (v % z rozpočtu mesta). Presná polovica miest nám tento údaj neuviedla a zo zvyšných 50% len 20 percent miest nám uviedlo presný údaj. Rozptýl percentuálneho podielu z rozpočtu je veľký od 0,06% (presný údaj) až po 20% (odhadovaný údaj). Pochopiteľne nie všetko sa dá merať peniazmi a preto údaje o výške minutých prostriedkov sme brali orientačne. Ak by sme brali do úvahy len presné údaje, ktoré nám mestá poskytli, a nie odhadované, tak najvyššie prostriedky na projekty týkajúce sa ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny vynaložilo mesto Želiezovce (viac v grafe 7).

Výška nákladov na ošetrovanie chránených stromov (otázka 2.1.2)

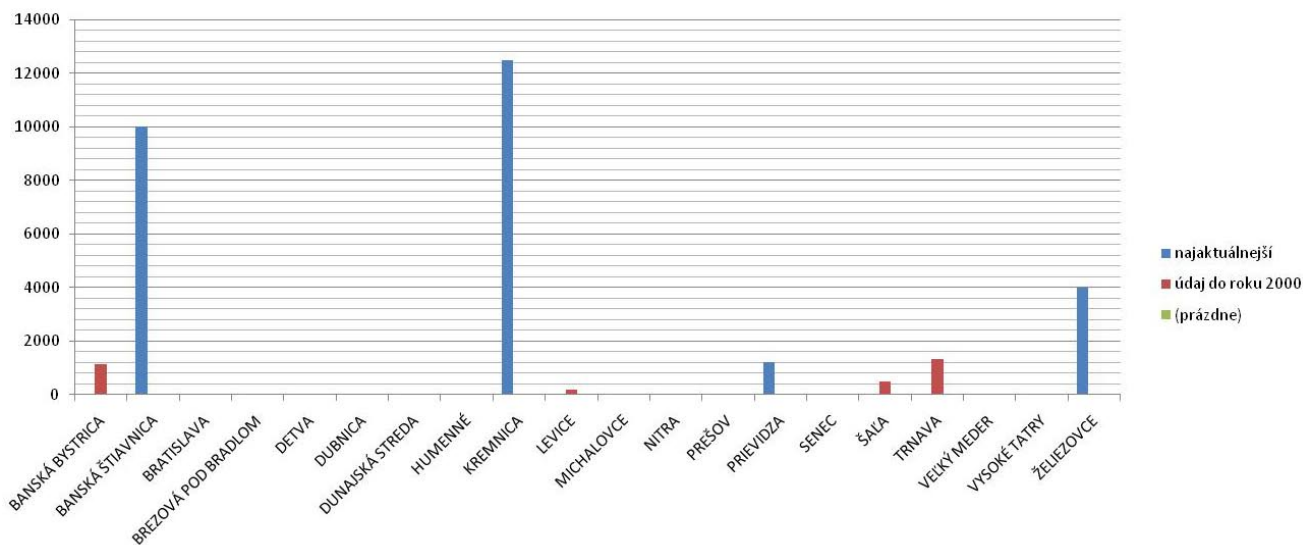
Ďalší údaj, ktorý sme sledovali, bola výška nákladov na ošetrovanie chránených stromov. Z grafu vyplýva, že daný údaj sme mali k dispozícii len pri 40% miest. Mestá uvádzali údaj po roku 2000 (najaktuálnejší) alebo údaj z pred roka 2000. Nízke percento dostupných údajov pripisujeme nie nechote poskytnúť danú informáciu, alebo že by chýbal záznam, ale je to z dôvodu, že vo veľa mestách sa nenachádzajú chránené stromy. V niektorých prípadoch ošetrovanie zabezpečuje iný subjekt alebo sa strom nachádza na súkromnom pozemku. Aj z tohto dôvodu mal tento ukazovateľ viac informatívny charakter.

Ktoré opatrenia sa dodržiavajú v mestských lesoch (otázka 3.4)

V treťom bloku otázok sme sa pýtali na vody, poľnohospodárstvo a na lesy. Mestá, ktoré majú vo svojom vlastníctve lesy, musia uplatňovať určité opatrenia. Z 20 zúčastnených miest 45% nemá vo vlastníctve lesy, preto na túto otázku neodpovedali. Ostatné mestá si mohli vybrať spomedzi viacerých možností. Aké percento miest uplatňuje dané opatrenie sme vyjadrili v tabuľke 3. Z prieskumu vyplynulo, že až 81% miest používa výlučne domáce semená pri výsadbe nových stromov.

Graf 7: Prostriedky vynaložené na projekty týkajúce sa ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny.

Graf 8: Výška nákladov na ošetrovanie chránených stromov

Ponechávanie primeraného množstva mŕtveho dreva	72%
Výlučné používanie domácich semien na výsadbu	81%
Eliminácia chemických metód na boj so škodcami	72%
Zákaz holorubov bez výnimiek	45%
Zrušenie zjazdových lyžiarskych tratí v CHÚ	0%

Tabuľka 5: Opatrenia, ktoré sa dodržiavajú v mestských lesoch

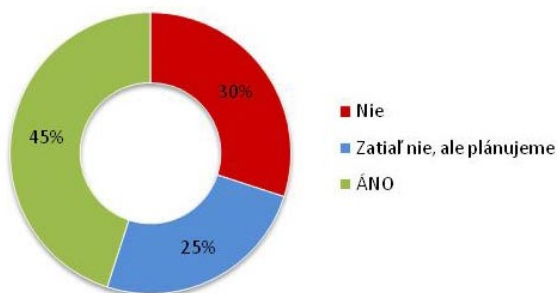
Ďalej nás zaujímalo, či sa venujú mestá v rámci dobrovoľnej environmentálnej politiky v spolupráci s vlastníkami a správcami pozemkov na svojom území opatreniam na zlepšenie štruktúry vodných telies, ich renaturácie alebo prírode blízkym protipovodňovým opatreniam. 45% miest je v tejto dobrovoľnej činnosti aktívna. Z ponúknutých možností mestá najčastejšie vyberali zlepšenie povrchovej retencie vody, ekologickú renaturáciu potokov a riek, výstavbu rybných stupňov, renaturáciu mokradí a zlepšenie situácie vodnej flóry, otázka 3.2.

Vzťahy s verejnosťou a environmentálne povedomie (otázka 5.3)

V tejto otázke nás zaujímalo, či mestá robia niečo nad rámec povinností vyplývajúcich zo zákona pri zapájaní verejnosti a ako naznačuje graf tak 65% buď odpovedalo kladne alebo minimálne plánuje. Tieto aktivity nad rámec povinností naplňujú rôzne, napríklad mesto Prievidza má vypracovanú Komunikačnú stratégiu, názory a pripomienky môžu občania vyjadriť prostredníctvom schránky dôvery. Mesto Kremnica pripravuje verejné vypočutia k pripravovaným projektom počas ktorých je široká verejnosť informovaná o zámeroch mesta. Súčasťou týchto akcií je diskusia a pripomienky občanov sa v odôvodnených prípadoch prehodnocujú a zapracúvajú do projektov.

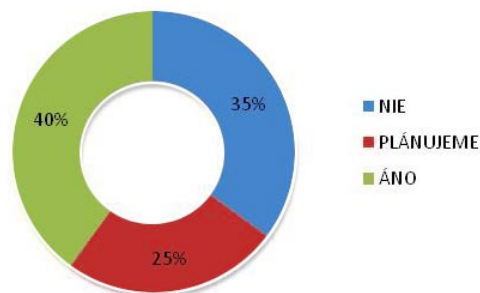
Pochopiteľne mestá by mali načúvať hlasy svojich občanov a preto sme sa spýtali miest: „Ako zavádzate prania a požiadavky verejnosti týkajúce sa charakteristických črt (prvkov) krajiny do rozvojových koncepcií krajiny (územia), v ktorej žijete?“ Najčastejšie mestá informácie zbierajú cez rôzne ankety zamerané na riešenie problémov občanov. Potom prania občanov sú zapracované do rôznych záväzných dokumentov. Ďalej až 75% miest sa aktívne zapája do vzdelávacích aktivít v oblasti životného prostredia, 15% v blízkej budúcnosti plánuje a len 10% sa vzdelávaniu nevenuje (otázka 5.5). Potešiteľná je aj správa o spolupráci a podpore občianskych združení mestami. 70% miest rôznym spôsobom podporuje občianske združenia alebo iniciatívy v oblasti ochrany prírody a krajiny. Napríklad 30% miest podporuje neziskový sektor aj finančne.

Aktivity mesta v rámci dobrovoľnej environmentálnej politiky - opatrenia na zlepšenie štruktúry vodných telies, ich renaturácie alebo prírode blízke protipovodňové opatrenia

Obr.2 Aktivity mesta

Proces účasti verejnosti – máte stratégiu na zapojenie verejnosti do rozhodovacieho procesu v oblasti starostlivosti o životné prostredie nad rámec právnych požiadaviek?

Obr. 3 Proces účasti verejnosti

2.1 BODOVÉ OHODNOTENIE ZÚČASTNENÝCH MIEST

Z maximálneho počtu 100 bodov mohli mestá získať 58 bodov za spracovanie otázok z dotazníka a 42 bodov mohli mestá získať za uvedené projekty.

Pomerné percentuálne rozdelenie maximálneho počtu bodov znázorňuje obr. 4 uvedený nižšie. Súťaž v roku 2010 bola osobitne zameraná na oblasť „Zeleň v meste“. Za túto oblasť mestá mohli získať aj najviac bodov (25 bodov z celkového počtu bodov 100).

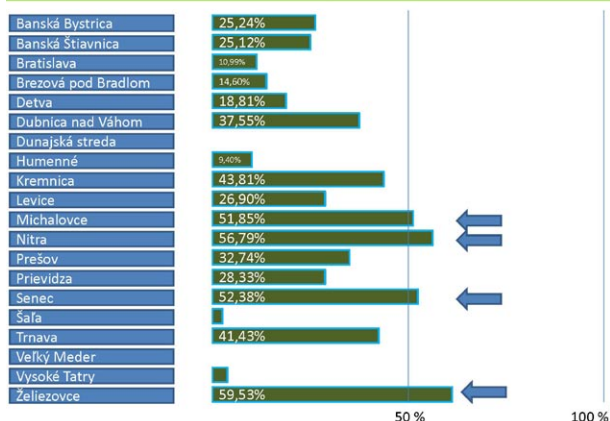
Hodnotenie dotazníkov ako aj priradenie bodov za projekty hodnotil Národný poradný výbor (NPV). Zozbierané údaje tak vytvorili základ na porovnanie medzi slovenskými mestami a zároveň vďaka indikátorom sme mohli porovnať naše mestá s mestami zo zahraničia. V grafoch č.9 a č. 10 je možné vidieť úspešnosť zúčastnených miest pri získavaní bodového ohodnotenia z dotazníkov a za projekty.

Dosahovanie bodov v jednotlivých témach

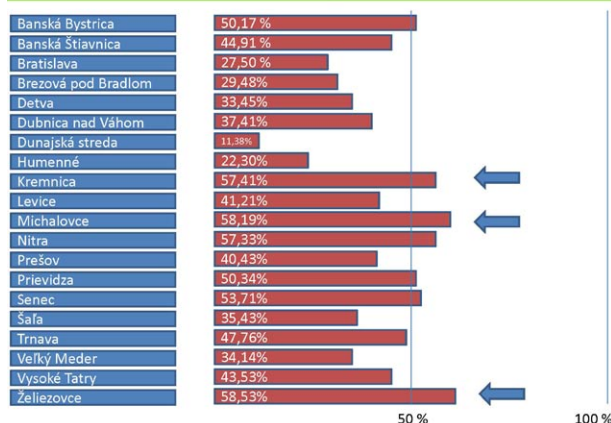
Obr. 4: Dosahovanie bodov v jednotlivých kategóriách

Počet bodov získaných za PROJEKTY

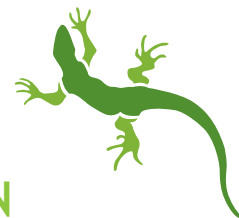

Graf č. 9: Počet bodov získaných za projekty

Počet bodov získaných za DOTAZNÍK

Graf 10: Počet bodov získaných za dotazník

2.2 POROVNANIE ZÚČASTNENÝCH MIEST V RÁMCI ZAPOJENÝCH EURÓPSKÝCH KRAJÍN

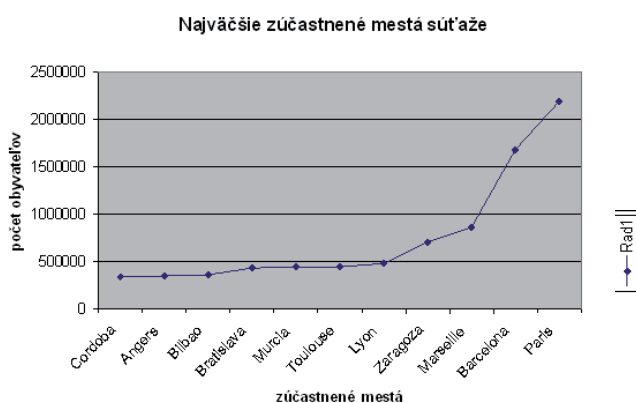
Súťaž „Hlavné mestá biodiverzity 2010“ bola, okrem Slovenska, v ostatných 4 európskych krajinách (Francúzsko, Španielsko, Maďarsko a Nemecko) otvorená pre všetky samo-

správy, teda aj pre obce. Celkovo však možno hodnotiť, že záujem o súťaž v roku 2010 mali hlavne stredné a väčšie mestá (pozri príklad z Francúzska):

CELKOVÁ ÚČASŤ V SÚŤAŽI: 80 SAMOSPRÁV:		
Kategória 1 :	+ 2000 do 10 000 :	19 zúčastnených samospráv
Kategória 2 :	+ 10 000 à 30 000 :	19 zúčastnených samospráv
Kategória 3 :	+ 30 000 à 100 000 :	23 zúčastnených samospráv
Kategória 4 :	+ 100 000 :	19 zúčastnených samospráv

Vo Francúzsku je 4 980 samospráv s počtom obyvateľov viac ako 2 000 obyvateľov a „len“ 36 samospráv s počtom obyvateľov nad 100 000, pritom sa z tejto posledne menovanej kategórie zúčastnilo súťaže až 19 samospráv.

Súťaže sa zúčastnilo celkovo 11 miest s počtom obyvateľov nad 300.000: Cordoba, Angers, Bilbao, Bratislava, Murcia, Toulouse, Lyon, Zaragoza, Marseille, Barcelona, Paris (pozri graf 11).

Graf č. 11: Prehľad miest s počtom obyvateľov na 300.000

Spoločná príprava súťaže vo všetkých krajinách predstavovala pomerne náročný proces, v rámci ktorého sa ukázalo ako nevyhnutné upustiť od identických spoločných súťažných otázok pre všetky zúčastnené krajiny, nakoľko každá z týchto krajín vychádza z iných podmienok, a to nielen v oblasti správy a ochrany prírody, krajiny a biodiverzity, ale aj z iných vstupných legislatívnych podmienok. Na základe konsenzu bolo prijatých spoločných 5 tematických okruhov dotazníka, zhruba 20 spoločných otázok a spoločné indikátory. Indikátory by mali predstavovať spoločný základ pre možné porovnanie všetkých zúčastnených miest. Zo súboru 23 indikátorov¹ ktoré predstavil partner projektu, organizácia IUCN², sa nakoniec vybralo spoločných 10 indikátorov (ich zoznam v tabuľke č.4), ktoré sa vyhodnocovali v zúčastnených samosprávach vo všetkých krajinách zapojených do súťaže.

Indikátor :

Indikátor 1: Aká časť Vášho mesta má prírodný charakter?

Indikátor 2: Koľko domácich druhov rastlín sa nachádza vo Vašom meste?

Indikátor 3 : Koľko domácich druhov vtákov sa nachádza vo Vašom meste?

Indikátor 4: Koľko domácich druhov motýľov sa nachádza vo Vašom meste?

Indikátor 5: Aká časť Vášho mesta je chránená ?

Indikátor 6: Údaje o podiele verejnej zelene na 1 obyvateľa

Indikátor 7: Suma vynaložená na projekty týkajúce sa ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny v % z rozpočtu mesta:

Indikátor 8 : Počet formálnych partnerstiev medzi mestom a ďalšími zainteresovanými stranami v oblasti ochrany prírody a krajiny

Indikátor 9 : Počet podujatí pre verejnosť v oblasti ochrany biodiverzity

Indikátor10 : Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov Vášho mesta

Tab.č.6: Zoznam indikátorov, ktoré boli použité v súťaži „Hlavné mestá biodiverzity 2010“:

¹ sada indikátorov je známa ako tzv. Singaporský index, viac informácií na web stránke

<http://www.cbd.int/authorities/doc/User%27s%20Manual-for-the-City-Biodiversity-Index27Sept2010.pdf>

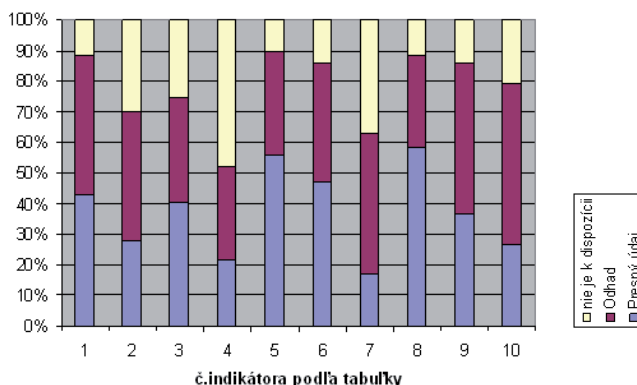
² IUCN - International Union for Conservation of Nature, Svetová únia ochrany prírody

Cieľom vybraných indikátorov bolo monitorovať a vyhodnotiť efektívnosť ochrany prírody, krajiny a biodiverzity v urbanizovanej krajine prostredníctvom miestnych samospráv. Napriek snahe realizátorov národných súťaží o získanie, pokiaľ možno, čo najpresnejších a podložených údajov, veľa zo zúčastnených miest poskytlo len odhady údajov (pozri graf č. 12).

Grafy č.13, 14 poskytujú obraz, aké údaje o prírodných prvkoch a zeleni majú samosprávy k dispozícii v jednotlivých krajinách súťaže.

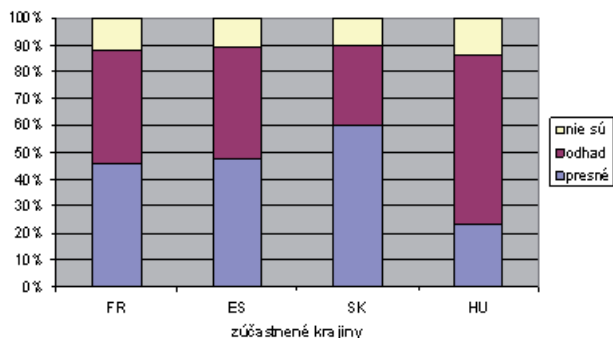
Ešte menej informácií majú jednotlivé samosprávy v zúčastnených krajinách k údajom o počte druhov nachádzajúcich sa na území ich obce či mesta (pozri grafy č. 15,16)

Dostupnosť údajov pre jednotlivé indikátory

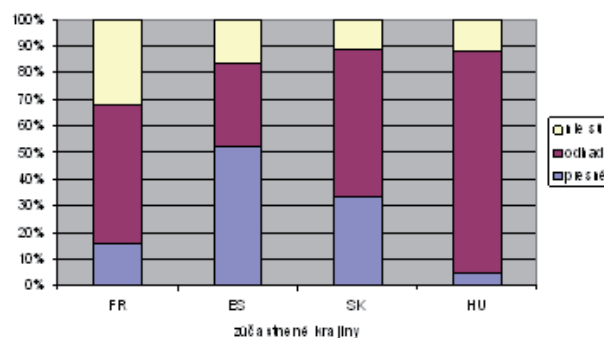
Graf č.12: Dostupnosť údajov k jednotlivým 10 indikátorom spoločne vo všetkých krajinách súťaže

Dostupnosť údajov k prírodnému charakteru miest

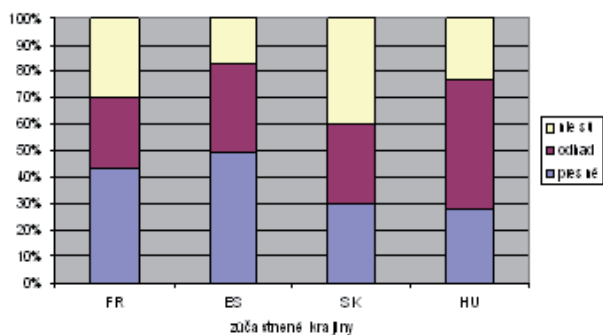
Graf č.13: Dostupnosť údajov k prírodnému charakteru miest v jednotlivých krajinách súťaže

Dostupnosť údajov k indikátoru dostupnosti zelene

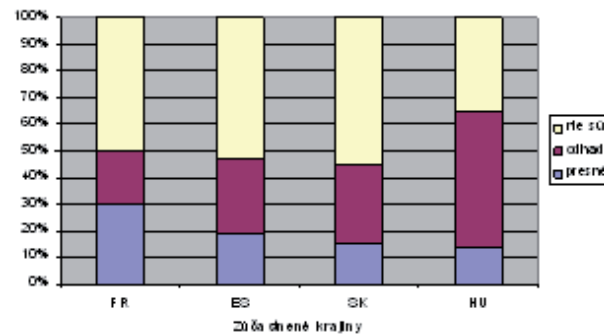
Graf č.14: Dostupnosť údajov k indikátoru dostupnosti zelene v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

Dostupnosť údajov k počtu druhov vtákov

Graf č.15: Dostupnosť údajov k počtu druhov vtákov v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

Dostupnosť údajov k počtu druhom motýľov

Graf č.16: Dostupnosť údajov k počtu druhom motýľov v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

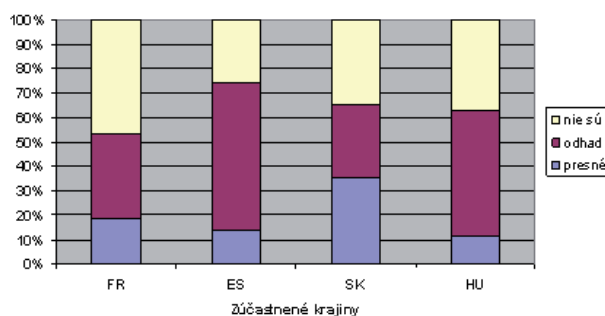
Ukazuje sa, že európske samosprávy naozaj nemajú dostatok informácií ani zdrojov, kde by informácie o stave biodiverzity mohli získať. Avšak, veľmi paradoxne vyznieva, keď samotné samosprávy nevedia poskytnúť informácie týkajúce sa sumy vynaloženej na projekty v oblasti ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny z rozpočtu mesta/obce (pozri graf č.17):

Pre vzájomné porovnanie zúčastnených miest sme vybrali údaje ohľadom prírodného charakteru a dostupnosti zelene, nakoľko tieto údaje sú nielen vzájomne súvisiace, ale zároveň aj vypovedajú o snahe tej ktorej samosprávy zabezpečiť pre svojich obyvateľov kvalitné mestské prostredie.

Prírodný charakter miest môžeme chápať ako dôsledok predchádzajúceho historického vývoja mesta, jeho geografickej lokalizácie a pod. Pri porovnávaní vybraných väčších zúčastnených miest v súťaži s počtom obyvateľov nad 100.000 sa ukazujú naozaj veľké rozdiely (do porovnania sme zahrnuli zo Slovenska okrem Bratislavy aj Prešov). Medzi mestá s najmenej prírodným charakterom patrí maďarský Debrecín (8%, uvedené ako odhad), naopak vysoký prírodný charakter má španielska Zaragoza a Prešov (46%, uvedené ako presný údaj, pozri graf č.18).

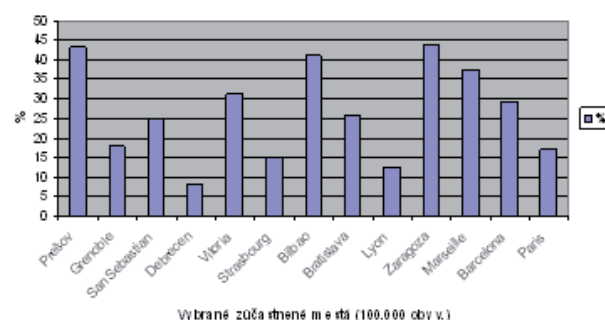
Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta/obce je vyjadrená v percente počtu obyvateľov bývajúcich v okruhu 300 m od plochy zelene, alebo prírodného územia vhodného na krátkodobú rekreáciu k celkovému počtu obyvateľov (pozri grafy č.19,20,21). Prekvapivo vynikajúce výsledky dosahujú niektoré veľké mestá, napr. Zaragoza, Barcelona, Paríž s viac ako 90% dostupnosťou. Tento fakt nám potvrdzujú výsledky z národných súťaží vo Francúzsku a Španielsku, kde francúzske mestá nad 140.000 obyvateľov majú priemernú dostupnosť zelene viac ako 82% a ešte lepšie sú na tom (s výnimkou miest Sabadell a Jerez) aj vo vybraných zúčastnených mestách s počtom obyvateľov nad 135.000 v Španielsku s priemernou dostupnosťou 89%. Zo slovenských „väčších“ miest Bratislava bohužiaľ nemá daný údaj k dispozícii.

Dostupnosť údajov ohľadom sumy vynaloženej na projekty v % z rozpočtu mesta

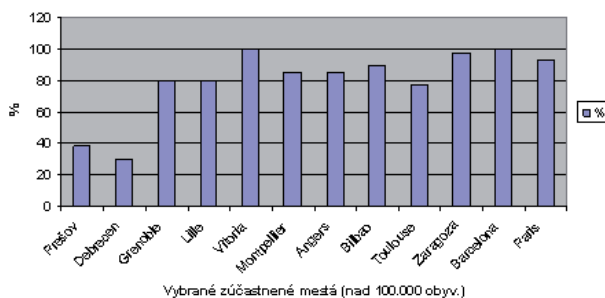
Graf č. 17: Dostupnosť údajov ohľadom sumy rozpočtu vynaloženej na projekty z rozpočtu mesta

Prírodný charakter miest v %

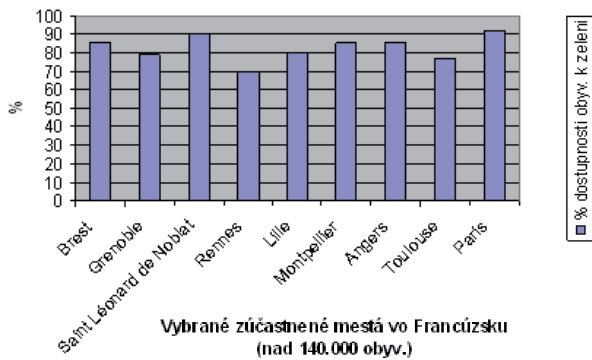
Graf č. 18: Prírodný charakter vybraných zúčastnených miest súťaže

Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zelene

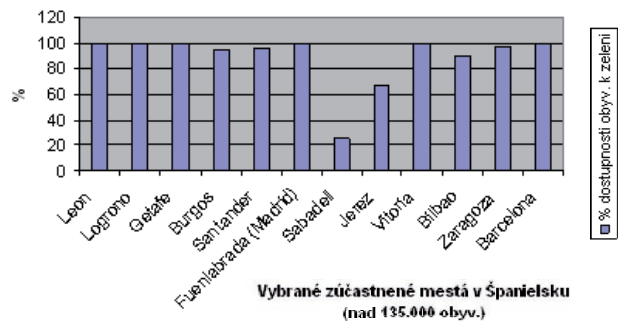
Graf č. 19: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zelene vo vybraných európskych mestách

Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni

Graf č.20: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni vo vybraných mestách vo Francúzsku

Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni

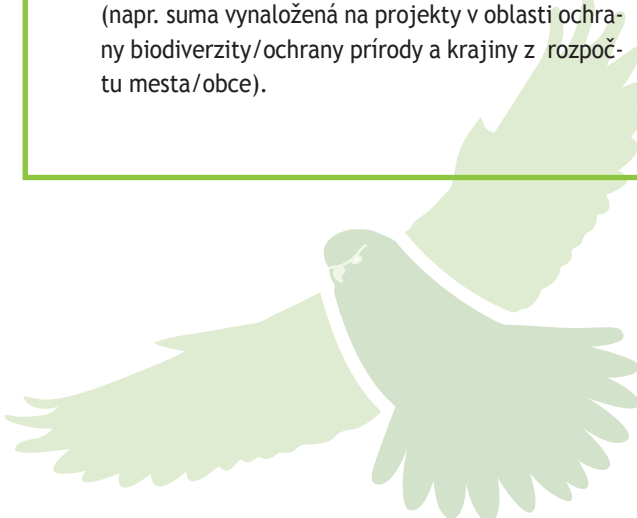

Graf č.21: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni vo vybraných mestách v Španielsku

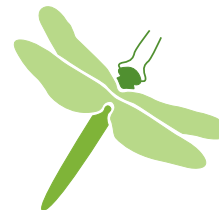

Záver:

- Ukazuje sa, že súťaž nastavená tak ako bola v roku 2010 sa javí pre menšie samosprávy ako veľmi náročná a neatraktívna a oslovila hlavne väčšie samosprávy (mestá s väčším počtom obyvateľov).
- Získavanie presných údajov sa ukazuje ako veľmi problematické, samosprávy vo veľkej miere nedisponujú požadovanými údajmi. Údaje a výsledky uvádzané ako odhad majú menšiu výpovednú hodnotu. Naopak niektoré indikátory nie sú pre samosprávy jednoznačne zadané a spôsobujú problém pri získavaní potrebných informácií, ktoré by mali byť k dispozícii priamo na úrade samosprávy (napr. suma vynaložená na projekty v oblasti ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny z rozpočtu mesta/obce).
- Opakovanie hodnotenia za pomoci indikátorov po určitom časovom období sa ukazuje ako veľmi žiaduce, nakoľko len tak je možné zistiť trendy vývoja v jednotlivých oblastiach ochrany a stavu prírody, krajiny a biodiverzity na území samosprávy. Nie všetky z navrhutej sady indikátorov je potrebné opakovať každý rok, vo veľkej väčšine by bolo vhodné opakovať ich v pravidelných napr. 3 ročných intervaloch.
- Na Slovensku sa potvrdzuje pomerne vysoká dostupnosť zelene a prírodných prvkov v menších mestách (kategórie do 10.000 a do 30.000 obyv.), zatiaľ čo väčšie slovenské mestá majú menšiu dostupnosť zelene pre obyvateľov v porovnaní s väčšími mestami v ostatných zúčastnených krajinách.

3. PÄŤ TÉM SÚŤAŽE A DOBRÉ PRÍKLADY Z PRAXE

V rámci každého tematického bloku súťaže mohli zúčastnené samosprávy predstaviť 2 modelové projekty. Správne vybrané projekty a ich vhodné odprezentovanie podstatne ovplyvnilo celkové umiestnenie miest v súťaži. Aj na zákla-

de týchto projektov sme vybrali niekoľko dobrých príkladov, ktoré, ako pevne dúfame, by mohli slúžiť ako inšpirácia aj pre ďalšie samosprávy.

3.1 ÚZEMNÁ A DRUHOVÁ OCHRANA

Ochrana prírody, krajiny a biodiverzity môže byť vyjadrená aj prostredníctvom územnej a druhovej ochrany. Sústavný úbytok prírodných prvkov v urbanizovanom prostredí (napr. väčšie zábery pôdy, výrubu drevín, likvidácia biotopov) nie

je v súlade s princípmi udržateľného rozvoja. Biodiverzita je tak jedným z odrazov aktuálneho stavu životného prostredia a spôsobu využívania krajiny.

Dobrý príklad z praxe

Senec - Revitalizácia jazierka v intraviláne mesta (miestny názov jazierka „Kövecstó“)

Cieľ uvádzaného dobrého príkladu môže byť rozdelený na čiastkové ciele, ktorými sú:

- revitalizácia jazierka so zameraním na ochranu vodných a mokradových spoločenstiev;
- zachovanie funkcie protipovodňovej ochrany a zlepšenie retenčných funkcií jazierka;
- a v neposlednom rade zamedzenie zmene ÚPD mesta Senec, ktorou by bolo zastavané územie jazierka a priľahlých brehových porastov výstavbou novej požiarnej zbrojnice, poprípade inou činnosťou.

Vykonané opatrenia:

Na základe viacnásobných dlhodobých petícií občanov došlo k písomnej dohode organizácie Enviroklub Senec s vedením mesta Senec. „Dohovor o jazierku“ upravuje spôsob obhospodarovania tejto mestskej lokality, jej ochrany a funkčné využitie.

Revitalizáciou sa podarilo zdôrazniť dôležitý vodohospodársky a protipovodňový význam jazierka pre mesto, ako je jeho funkcia pre biocenózy vodných a vlhkomilných rastlín. Okrem toho pôvodné brehové porasty a koruny stromov okolo jazierka sú chránené ako hniezdiská avifauny. Spôsob obhospodarovania zelených plôch a brehových porastov bol stanovený tak, aby sa zachoval ich pôvodný prírodný charakter. Územie je chápané ako dôležité biocentrum miestneho významu so značnou biodiverzitou na malej ploche - 25 chránených druhov živočíchov. Funkcia daného krajinného prvku okrem svojej ekologickej funkcie, plní dôležitý oddychovo-rekreačný účel. Na území sa bude vykonávať vedecko-výskumná, monitorovacia, ochranná a populárno-náučná vzdelávacia činnosť. Územie bolo revitalizované aj vďaka spolupráci medzi mestom Senec - Správa mestskej zelene a Enviroklubom Senec.

Mesto plánuje pri príležitosti medzinárodného roka biodiverzity v spolupráci s CHKO Malé Karpaty navrhnúť túto lokalitu za Chránený krajinný prvok podľa §25 zákona č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny.

Kontakt: Ing. Ján Maglocký, predseda Enviroklubu Senec

Jazierko Kövecstó, Senec (© Roman Pál)

Prievidza (© Lukáš Grešner)

□ 3.2 ZELEŇ VO VAŠOM SÍDLE

Osobitné miesto v urbanistickej štruktúre miest zastáva verejná zeleň - jej množstvo, kvalita a dostupnosť. Okrem sociálno-spoločenskej a rekreačnej funkcie má zeleň aj nezastupiteľný význam pre zachovanie biodiverzity. V neposlednom rade, najmä v súvislosti s globálnym otepľovaním a klimatickými zmenami, zeleň a prírodné prvky v urbanizovanom prostredí majú nezastupiteľnú ekologickú a mikroklimatickú funkciu.

Obdobie rokov 2000 - 2008 v krajinách strednej a východnej Európy bolo považované za obdobie rozsiahleho stavebného rozmachu. Iná situácia nebola (nie je) ani na Slovensku. Týka sa to hlavne miest s regionálnym významom, kde sú záujmy investorov uprednostnené pred zachovaním zelených plôch a dochádza k zahusťovaniu výstavby. Je síce pravdou, že mesto Prievidza, ktoré sme vybrali ako „best practice“, nezaznamenáva taký stavebný boom ako je tomu v iných väčších mestách, no projekt tohto mesta je hodný nasledovania inými mestami nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí.

Napriek tomu, že na Slovensku je územný rozvoj miest regulovaný Územným plánom, záujmy investorov sú často uprednostnené pred zachovaním zelených plôch a dochádza k zmenám územného plánu smerom k zahusťovaniu výstavby. Mesto Prievidza, ktoré sme vybrali ako pozitívny príklad, postupovalo opačne. Jeho zastupiteľstvo sa rozhodlo spraviť všetky kroky k tomu, aby zachovalo dnes už vzácne zelené „oázy“ v mestskom prostredí.

Prievidza (© Lukáš Grešner)

Dobrý príklad z praxe

Prievidza - Čerešňový sad

V rámci súťaže Hlavné mestá biodiverzity bolo mesto Prievidza zaradené do tretej súťažnej kategórie „Mestá nad 50000 obyvateľov“. Celkovo vo svojej kategórii obsadilo 3. miesto, a to jednak vďaka dobre spracovanému dotazníku, a jednak vďaka vysokému počtu bodov získaných za uvedené projekty. Mesto by sa dostalo v celkovom hodnotení zrejme aj vyššie, keby uviedlo väčší počet realizovaných projektov, nakoľko v tých, ktoré uviedli, dosahovali vysoký počet bodov od hodnotiteľov. Súťaž bola členená do piatich tematických blokov a príklad, ktorý uvádzame, bol spracovaný pod nosnou témou prvého ročníka, „Zeleň v sídle“.

Projekt, ktorý nás zaujal a uvádzame ho ako dobrý príklad z praxe, bol realizovaný pod názvom Vytvorenie novej lokality s využitím na verejnú zeleň na vybranom území - Čerešňový sad Prievidza. Hlavným cieľom vybraného projektu bolo zamedziť individuálnej bytovej výstavbe na vybranom území „Čerešňový sad“ a vytvoriť plochy verejnej zelene pre obyvateľov mesta. Realizácia týchto cieľov si vyžadovala sled formálnych krokov a prijatie opatrení, ktoré viedli od schválenia zmien využívania pozemkov v územnom pláne, cez vykúpenie pozemkov až po prípravu projektu na realizáciu parkovej plochy. Lokalita bývalého Čerešňového sadu bola podľa Územného plánu mesta Prievidza určená na ďalšiu zástavbu prostredníctvom individuálnej bytovej výstavby. Obyčania mesta Prievidza si uvedenú lokalitu

pamätali ako produkčný čerešňový sad, ktorý bol v minulosti obľúbeným miestom na rekreáciu a relax. Žiaľ, dlhých 20 rokov sa o túto lokalitu nikto nestaral a pozemky v Čerešňovom sade neboli vo vlastníctve mesta Prievidza. Podľa nového Územného plánu mesta Prievidza túto lokalitu mestské zastupiteľstvo nielenže prekategORIZovalo na plochu určenú na verejnú zeleň s plochou viac ako 25 000 m², ale zároveň sa mestu podarilo majetkovo-právne vysporiadať viac ako 9 000 m² pozemkov do vlastníctva mesta. V uvedenom prípade sa stretlo niekoľko dôležitých faktorov, ktoré viedli k zachovaniu zelene v meste, a to uvedomelá samospráva, spolupráca mesta s občianskymi združeniami a ochota mesta investovať do odkúpenia pozemkov. Táto formálna časť projektu, ktorá hlavne zahŕňala schvalovacie procesy a nutné formálne kroky, prebiehala od januára 2007 do decembra 2009, ale má už hmatateľný výsledok - zmena územného plánu a vysporiadanie časti pozemkov do vlastníctva mesta, a príprava projektových prác. V súčasnosti nasleduje druhá - realizačná časť projektu, samotná úprava pôvodného sadu na verejnú zeleň, ktorá prebieha od júna 2010 s odhadovanou investíciou okolo 500 000 EUR. Samotný projekt by mal byť ukončený a otvorený pre jeho budúcich užívateľov - obyvateľov mesta do roku 2013.

Kontakt: Michal DOBIAŠ, poslanec MsZ Prievidza, autor zámeru

Obr. 5: Územie Višňový sad v meste Prievidza, ktoré mesto prekategORIZovalo na plochu verejnej zelene. (Zdroj: Mesto Prievidza, Autor: Lukáš Grešner)

□ 3.3 VODA, LESY A POĽNOHOSPODÁRSTVO

Voda, pôda predstavujú veľmi životne dôležité zložky životného prostredia a hospodárenie na nich či už vo forme pestovania plodín alebo lesné hospodárenie je vyjadrením

toho, nakoľko si ceníme tieto zložky. Je nesporná ich vzájomná previazanosť a je nesporné ovplyvňovanie ich kvality človekom.

Dobry príklad z praxe

Želiezovce - Ekologická stabilita a biodiverzita Dolného Pohronia

Mesto Želiezovce vo svojom koncepčnom prístupe k jednotlivým zložkám životného prostredia vypracovalo koncepciu Ekologická stabilita a biodiverzita Dolného Pohronia. Predmetná koncepcia navrhuje ekostabilizačné opatrenia Dolného Pohronia s dosahom na územie o rozlohe 66 684 ha. Návrh opatrení koncepcie úplne alebo čiastočne zasahuje do 78 katastrálnych území 60 obcí. Koncepcia navrhuje: prioritné územia, zabezpečenie priaznivého stavu starých ramien Hrona, trvalé zvýšenie hladiny vody v rieke, zachovanie prirodzených foriem riečnej činnosti, spôsoby lesného hospodárstva a poľnohospodárstva, zvýšenie zastúpenia nelesnej drevinovej vegetácie ako aj revitalizáciu potokov a mokradí. Spracovaná koncepcia sa tak stáva kostrou pre prípravu ďalších podkladov, ktoré vedú už ku konkrétnym opatreniam. Vo výhľade je príprava podkladov vychádzajúca z predmetnej koncepcie pre schvaľovanie lesného hospodárskeho plánu na konanie v procese jeho vyhotovenia na obdobie rokov 2015-2025, kde chce mesto rázne vystúpiť proti holorubnému spôsobu ťažby, ktorého problematiku rieši aj Územný plán mesta. Začalo s plánovaním opatrení na znovu napojenie mŕtvych ramien a s mapovaním prieniku a rozšírenia invázných drevín do extravilánu.

Tento holistický prístup mesta Želiezovce je príkladným aj pre iné mestá z pohľadu komplexného riešenia a uvažovania o jednotlivých zložkách životného prostredia, zároveň vytvorilo predpoklad na spoluprácu medzi dôležitými aktérmi od štátnej správy až po súkromných vlastníkov dotknutých území.

Určite za zmienku stojí aj práca mesta Želiezovce s jeho obyvateľmi a snaha zvýšiť povedomie o pitnej vode. Mesto v roku 2009 zorganizovalo Deň vody. Zvýšenie environmentálneho povedomia uskutočnením programu Dňa vody s upriamením pozornosti na nevyhnutnú súčasť nášho života, ktorou je pitná voda. Zároveň poskytli obyvateľom možnosť bezplatne zasláť vzorky vody zo studní na analýzu jej kvality. Mesto tak získalo informáciu o stave a kvalite podzemných vôd na území mesta a po vyhodnotení analýz pristúpili k environmentálno-osvetovej činnosti v rámci starostlivosti obyvateľov o svoje zdroje pitnej vody propagovaním informácií o správnej a pravidelnej dezinfekcii studní.

Kontakt: Mgr. Alexander Tóth, MsÚ Želiezovce

Želiezovce (Autor: Alexander Tóth)

□ 3.4 PLÁNOVACIE NÁSTROJE A ORGANIZÁCIA

Z hľadiska územného plánovania je mesto zodpovedné za svoje katastrálne územie, preto sa kvalita plánovacích nástrojov a dokumentácie ochrany prírody a krajiny (napr. Miestny systém územnej stability, Dokument starostlivosti

o dreviny⁴, Generel zelene), kvalita spracovania, ako aj vhodné zapracovanie podmienok ochrany prírody, krajiny a biodiverzity, javí ako kľúčový faktor.

Dobrý príklad z praxe

Trnava - Digitalizácia pasportu zelene mesta Trnava

Mesto Trnava bolo jedným z horúcich kandidátov v súťaži a celkovo obsadilo 2. miesto vo svojej veľkostnej kategórii. Nedá sa povedať, že v dnešnej dobe informačných technológií by bolo pravidlom, že mestá pri plánovaní alebo organizácii a správe svojho majetku vždy využívajú možnosti, ktoré im nové technológie poskytujú. Preto si dovoľíme dať do pozornosti projekt Digitalizácia pasportu zelene mesta Trnava, ktoré sa rozhodlo preniesť do digitálnej formy pasportu zelene. Cieľom projektu bola digitalizácia zastaraného pasportu zelene mesta z r.1992 a tým získanie aktuálnej evidencie o prvkoch verejnej zelene na území mesta. Mes-

to tým získalo presné informácie o stave verejnej zelene a sadovníckych prvkoch (o množstve, zdravotnom stave, niektorých biometrických parametroch a pod.). Zároveň digitalizácia vytvára dobrý predpoklad pre plánovanie, a podklady môžu slúžiť napríklad pre racionálne využívanie finančných prostriedkov v oblasti starostlivosti o verejnú zeleň. Celkovo sa vytvorili podklady pre aplikácie geografického informačného systému mesta (GIS) a začlenili sa do technickej mapy mesta (TMM) a GIS-u mesta Trnava.

Kontakt: MsÚ v Trnave, Ing. Zuzana Bodišová

Dobrý príklad z praxe

Prešov - ÚPN mesta

Mesto Prešov kladie osobitný dôraz na priemet ochrany prírodných prvkov a zelene priamo do územno-plánovacích podkladov. V meste sú vymedzené tzv. intaktné plochy zelene (tj. Plochy, ktorých plošný rozsah nesmie byť zmenšený). Intaktné plochy sú priamo premietnuté aj do Územného plánu mesta. Navyše, tieto sú zadefinované aj

na plochách nielen vo vlastníctve mesta, ale aj na súkromných pozemkoch. Mesto Prešov zároveň zavádza rozličné vodozadržné opatrenia, ktoré sú prijaté vo forme VZN, ktorým sa vykonáva záväzná časť územného plánu mesta.

Kontakt: Ing.arch. Vladimír Ligus, MsÚ Prešov

Zelené parkovisko - Prešov, archív REC Slovensko

⁴ Podľa zákona 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny

□ 3.5 VZŤAHY S VEREJNOSŤOU A ENVIRONMENTÁLNE VZDELÁVANIE

Z celoeurópskeho prieskumu EUROBAROMETRA, ktorý sa zaoberal biodiverzitou vyplynulo, že až 73% Slovákov nikdy nepočulo pojem „biodiverzita“. Slovensko sa tak zaradilo na „chvost“ EU dvadsať-sedmičky. Napríklad na porovnanie, v Rakúsku sa s daným pojmom stretlo až 89% ľudí a chápe jeho význam. Kde hľadať problém? Je to len slabá informovanosť, povedomie, či vedomosť? Pochopiteľne nejde len o vedomosť, čo daný pojem znamená, ale vedieť, čo daný pojem predstavuje v reálnom živote. Napriek zlému celoslovenskému výsledku z Európskeho barometra, môžeme na základe dotazníka povedať, že väčšina zúčastnených miest na Slovensku veľmi aktívne pracuje s verejnosťou, čo zúčastnené mestá dokázali svojimi projektmi. Jeden z množstva vzdelávacích projektov a práce s verejnosťou je práve projekt mesta Dubnica nad Váhom.

Seminár pre mestá. Zdroj: archív REC Slovensko

Dobrý príklad z praxe

Dubnica nad Váhom - projekt environmentálnej výchovy

Mesto Dubnica nad Váhom pri svojej analýze dospelo k výsledku, že je nízka informovanosť obyvateľov o stave životného prostredia, o možnostiach zlepšovania podmienok pre čisté a zdravé mesto. Taktiež prevláda slabé povedomie žiakov a obyvateľov o možnostiach zapájania sa do činností podporujúcich zvelaďovanie životného prostredia v meste. Preto mesto pripravilo projekt, kde si vytýčili cieľ rozšíriť možnosti informovanosti obyvateľov mesta Dubnica nad Váhom propagačným materiálom o problematike životného prostredia vo svojom meste a hravou formou priblížiť problematiku životného prostredia na školách a v predškolských zariadeniach. Mesto pri implementácii projektu svoje aktivity a jednotlivé výstupy prispôbilo 3 cieľovým skupinám. Pre deti predškolského veku pripravili spevník s piesňami o životnom prostredí, čo vytvára povedomie a vzťah už v skorom veku. Pre druhú cieľovú skupinu, ktorou boli žiaci základných škôl, približujú problematiku životného prostredia vydaním pracovných zošitov. Pracovné zošity obsahujú úlohy, pomocou ktorých sa majú žiaci dozvedieť o základ-

ných zložkách životného prostredia - o odpadoch, o zeleni, o ovzduší, vode a o možnostiach ochrany prírody. Tretia cieľová skupina sú dospelí obyvatelia mesta - cieľom je vydať brožúry týkajúce sa životného prostredia v meste, so zameraním na separáciu zhodnotiteľných zložiek odpadu.

Daný projekt v meste Dubnica nad Váhom zvolil dobrý prístup v tom, že adresuje každú cieľovú skupinu samostatne a pracuje so skupinami od predškolského veku až po dospelých obyvateľov mesta. Zároveň mesto aktívne spolupracuje s miestnymi aktívnymi združeniami a vzdelávacími inštitúciami, ako napríklad Centrum voľného času v Dubnici nad Váhom, Základná umelecká škola v Dubnici nad Váhom, Pedagógovia základných škôl v Dubnici nad Váhom, Stredisko ekologickej výchovy DUB Dubnická environmentálna skupina.

Kontakt: Mgr. Ivana Tepličková, Ing. Daniela Gašparová, MsÚ Dubnica nad Váhom

⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_219_en.pdf

Dobrý príklad z praxe

Michalovce - AQUA - cesty vody v Európe.

Zaujímavý projekt, ktorý sa týka vzdelávania a práce s verejnosťou je práve projekt AQUA – cesty vody v Európe. Projekt sa zameria na spoluprácu medzi strednými školami z viacerých Európskych krajín a vytvára tak dobrú základňu na výmenu skúseností a informácií medzi zapojenými mladými ľuďmi. Projekt mal za cieľ sprostredkovať spoznanie našej krajiny a zároveň jej reprezentáciu v rámci vytvoreného partnerstva. Projekt sa riešil cez nasledovné aktivity: spoločné riešenie otázok o význame vody v súčasnom hospodárskom živote krajín, o význame riek a vodných plôch pri historickom vzniku hraníc medzi štátmi a regiónmi, voda ako miesto vzniku života, kvalita pitnej vody, voda v ľudskej pamäti, výtvarné stvárnenie symbolickej európskej rieky. Účastníci sa okrem práce na workshopoch zoznámili s významnými vodnými dielami na východe Slovenska, s tra-

dičnou i modernou kultúrou mesta a regiónu. Spoločná práca v projekte bude pokračovať aj počas ďalšieho školského roka a vyvrcholí Európskym týždňom v nemeckom meste Bruchköbel v marci 2011.

Výmena skúseností na medzinárodnej úrovni o téme voda, ktorá je úzko previazaná na biodiverzitu, je dobrým predpokladom do budúcnosti. Je to zvyšovanie povedomia, ktoré je základným kameňom pre šetrné zaobchádzanie so životným prostredím.

Kontakt: Rudolf Gadomský, riaditeľ Gymnázia P. Horova

Autor projektu : Mgr. Helena Andreeva

Michalovce. Zdroj: archív REC Slovensko

4.

DOBRE PRÍKLADY Z PRAXE Z KRAJÍN PROJEKTU HLAVNÉ MESTÁ BIODIVERZITY (FRANCÚZSKO, MAĎARSKO, NEMECKO A ŠPANIELSKO)

Dobry príklad z praxe - Francúzsko

Grande-Synthe - prírode blízky manažment zelene

Pedagogický ovocný sad v PUYTHOUCK

Mestečko Grande Synthe, nachádzajúce sa na samom severe Francúzska, môže byť príkladom a to nielen pri ochrane biodiverzity. Pri správe a údržbe zelene sa tu presadzuje diferencovaný menežment, ktorý má veľký prínos pre ochranu rôznorodosti druhov flóry a fauny, ale aj zároveň prináša finančné úspory. Svoje skúsenosti odovzdávajú aj ďalej, vytvorili tu 8 experimentálnych náučných plôch s rozlohou 400m², kde je každá plocha udržiavaná iným spôsobom napr. :

- jedna plocha udržiavaná ako športový terén s maximálne 3 centimetrovým trávnikom,
- ďalšie plochy sú udržiavané so 6 cm trávnikom, s 10 cm trávnikom bez kosenia v mesiacoch máj a jún, plocha s dvoma kosbami ročne, plocha pravidelne oraná a plocha, ktorá sa ponechala prírode bez akéhokoľvek zásahu údržby.

Náučné plochy slúžia pri ekovýchove detí a pri vzdelávaní pracovníkov údržby zelene. Zároveň sa všetky plochy sledujú v spolupráci s botanickým ústavom.

Ovocný sad PUYTHOUCK. Zdroj: Natureparif

Osobitná starostlivosť sa venuje sprístupneniu zelene pre osoby so zdravotným postihnutím.

Pre výchovné účely je vytvorený aj osobitný pedagogický ovocný sad PUYTHOUCK, kde pestujú staré miestne odrody ovocných drevín.

Samospráva veľmi aktívne pristupuje aj k znižovaniu CO₂ emisií, napr. : na prepravu zamestnancov úradu sú k dispozícii bicykle s prídavným elektrickým pohonom, realizuje sa tu výstavba pasívnych a nízkoenergetických domov, v roku 2012 je plánovaná výstavba eko-štvrte a iné.

Kontakt:

Pedagogický ovocný sad: verger@ville-grande-synthe.fr

Správa zelene:

Yves CASTECKER, y.castecker@ville-grande-synthe.fr

Ilustračná fotografia z Grande Synthe. Zdroj: Naturparif

Dobry príklad z praxe - Maďarsko

Jazero v Tata

Staré jazero s rozlohou 220 ha v maďarskom mestečku Tata sa vďaka svojmu veku takmer 700 rokov považuje za najstaršie umelo vytvorené jazero na chov rýb v Maďarsku. Súčasný charakter jazera pochádza zo 14. storočia, keď bolo údolie prehradené. Staré jazero je významné aj z európskeho hľadiska a to z dôvodu ochrany prírody, hospodárstva ako aj z hľadiska kultúrnej histórie a cestovného ruchu. Na toto jazero sa vzťahuje ochrana v zmysle Ramsarského dohovoru. Pôvodnou myšlienkou, ktorá stála za zahrnutím jazera do pôsobnosti dohovoru, bolo ochraňovať medzinárodne dôležité hniezdiská a biotopy vodného vtáctva. Úloha, ktorú jazero zohráva v ochrane prírody dnes, je ešte rozsiahlejšia a významnejšia. Tata je v strednej Európe výnimočným regiónom, pretože v samotnom svojom centre má veľké, medzinárodne významné ornitologické stanovište. Od jesene do jari sa na Starom jazere zhromažďujú desiatky tisícov divých husí. Tento obrovský počet migrujúcich vtákov spôsobuje vážne znečistenie jazera organickými látkami.

V rokoch 1997 - 2002 sa miestne orgány snažili obnoviť samočistiacu schopnosť jazera a dnes možno konštatovať, že parametre kvality vo vodách jazera sú dobré. Okolo jazera bol vysadený 400 metrov široký pás trávy a trstia, ktorý plní filtračnú úlohu. K zlepšeniu kvality vody prispieva aj úprava dna jazera.

Kontakt: Zita Egerszegi, LBDC, ezita@balatonregion.hu

Ilustračná fotografia z mesta Tata. Zdroj: LBDC

Dobry príklad z praxe - Španielsko

El Real Sitio de San Ildefonso - model rozvoja mesta, rešpektujúci ochranu biodiverzity

Španielsky víťaz súťaže „Hlavné mesto biodiverzity“ sa už viac ako 20 rokov snaží ochraňovať a regenerovať uznané prírodné dedičstvo obce prostredníctvom územného plánu mesta, Plánu strategického rozvoja a Obecného plánu bývania a pomocou maximálnej ochrany biodiverzity. Mestečko sa nachádza v španielskej provincii Segovia a má 5725 obyvateľov. Model rozvoja mesta predstavuje trvalo udržateľný, vyrovnaný, súdržný a integrovaný rozvoj mesta a jeho manažment, v ktorom pokrok a ekonomický rast, rešpekt k prírodnému prostrediu a ochrana a obnova kultúrneho a architektonického dedičstva fungujú v dokonalej harmónii.

Jedinečná starostlivosť o toto územie počas stáročí sa stala štandardom trvalej udržateľnosti v kontexte silných rozvojových tlakov vyplývajúcich z blízkosti Madridu a z novej infraštruktúry. V súčasnosti prebieha proces zahrnutia mesta medzi lokality Svetového dedičstva UNESCO.

Treba poznamenať, že mesto má veľmi silný verejný sektor. Má rozlohu 16 000 ha, z čoho 14 000 ha (asi 90 % celkovej rozlohy) zaberajú lesy Valsainu vo verejnom vlastníctve štátu. Preto sa teší silnej ochrane a je zahrnuté do všetkých plánov starostlivosti o prírodné zdroje v Guadarramských horách.

Takmer celé územie predstavuje SPA (oblasti osobitnej ochrany vtákov), keďže sa tu vyskytujú druhy ako orol iberský a sup tmavohnedý. V súčasnosti prebieha vyhlásenie Národného parku a jeho zahrnutie do siete biosférických rezervácií.

Kontakt: Paloma Pacheco, Fundación Biodiversidad,
ppacheco@fundacion-biodiversidad.es

Ilustračné foto. Zdroj: Fundación Biodiversidad

Dobry príklad z praxe - Nemecko

Bamberg - kvitnúce okraje ciest a pieskové terasy

V meste Bamberg (70 940 obyvateľov) začali postupne už od roku 1999 s diferenciovaným prístupom k údržbe zelene a zo zmenou starostlivosti údržby okrajov ciest s cieľom vytvorenia prirodzenej vegetácie. Celkovo na ploche v dĺžke 6 kilometrov pozdĺž okrajov ciest, cyklotrás a chodníkov vo východnej časti mesta a v koridoroch spájajúcich centrum mesta bol kompletne vymenený substrát a vytvorené nové, priepustné podlažie. Substrát musel byť pieskový, osobitne upravený a veľmi chudobný na živiny, na ktorý sa vysiala zmes domácich druhov kvitnúcich bylín. Zároveň sa tak úplne vylúčilo používanie pesticídov a hnojív, kosba prebieha raz - maximálne 2 krát do roka. Na piesčitej pôde takto rastie zatiaľ vyše 400 druhov kvitnúcich bylín, z ktorých viaceré sú chránené, vzácne alebo ohrozené.

Samotný projekt bol zároveň aj odkomunikovaný s občanmi, ktorí si museli zvyknúť na to, že nekosené plochy neznamenajú nedostatok údržby. Teraz všetci oceňujú fakt, že si môžu domov natrhať kytičku krásnych kvetov. Projekt má nielen nesmierny význam z pohľadu podpory biodiverzity, ale zároveň prináša mestu aj ekonomické úspory.

Kontakt:

Umweltamt Stadt Bamberg

E-Mail: jgerdes@stadt-bamberg.de

Internet: www.stadt.bamberg.de

Bamberg - kvitnúce okraje ciest. © Hermann Bösche

Bamberg - kvitnúce okraje ciest. © Hermann Bösche

5. ZÁVER

Prvý ročník súťaže „Hlavné mestá biodiverzity“ priniesol so sebou viaceré otázky. Ako obstáli naše mestá v porovnaní s inými európskymi mestami? Čo robia naše mestá pre ochranu biodiverzity? Čo bolo pre nás najväčším príjemným prekvapením? A naopak, kde vidíme hlavné problémy pri ochrane biodiverzity? Odpovede aj na tieto otázky sme sa snažili nájsť a zapracovať do brožúry, ktorú držíte v rukách.

Rok 2010 vyhlásila Organizácia Spojených národov za Medzinárodný rok biodiverzity. Pri prieskume, ktorý bol realizovaný opakovane v rokoch 2007 a 2010^{1,2} sa Slovensko ocitlo na chvoste európskych krajín, keď na otázku „Stretli ste sa niekedy s pojmom biodiverzita?“, až 73% Slovákov odpovedalo záporne (priemer európskych krajín je pritom 34%). Za pozitívny však považujeme fakt, že zastavenie úbytku biodiverzity považuje za morálnu povinnosť až 90% opýtaných respondentov na Slovensku. Prieskum, ktorý tu uvádzame vypovedá aj o povedomí širokej verejnosti v rámci jednotlivých krajín Európskej únie. V našej súťaži sme sa viac zamerali na zistenie, čo pre ochranu biodiverzity robia slovenské mestské samosprávy. Dotazník súťaže bol členený do tematických blokov, kde sme zisťovali, čo mestá robia pre územnú a druhovú ochranu, zaujímalo nás ako sa mestá starajú o zeleň v sídlach, ako hospodária s mestskými lesmi, či vedia motivovať poľnohospodárov, aby bola nielen poľnohospodárska produkcia, ale aj ochrana okolitej prírody dôležitá. Ďalej nás zaujímalo či ochranu prírody, krajiny a biodiverzity premietajú do svojich plánovacích nástrojov, či spolupracujú s verejnosťou pri jej ochrane a či sa venujú v rámci svojich možností aj environmentálnemu vzdelávaniu.

Na Slovensku sa súťaže zúčastnilo 20 miest, čo predstavuje z celkového počtu miest takmer 15%. Pri porovnaní s ostatnými zúčastnenými krajinami sme pokryli súťažou najväčšiu časť obyvateľov krajiny. Víťazom prvého ročníka sa stalo mestečko Želiezovce. Na naše prekvapenie sa celkovými víťazmi aj v ostatných zúčastnených krajinách súťaže stali tiež pomerne malé mestečká. Natíska sa otázka, prečo je tomu asi tak? Je azda príčinou bližší kontakt s prírodou v daných mestách a váženie si jej hodnôt? Alebo zvíťazili tieto mestečká len vďaka lepšiemu spracovaniu náročného dotazníka? Ved' často krát veľké mestá majú celé oddelenia, ktoré sa venujú otázkam životného prostredia a naopak, v malom meste má danú problematiku na starosti

Ilustračné foto. Zdroj: archív REC Slovensko

jedna osoba. Ako nám povedali francúzski partneri projektu, na parížskom magistráte na dotazníku pracovali dvaja zamestnanci po dobu 1 mesiaca...Uvedené porovnanie platí aj pri porovnaní prostriedkov, ktorými mestá disponujú na ochranu prírodných hodnôt. Možno nám odpovede aj na tieto otázky prinesie ďalší ročník súťaže.

Zástupcovia jednotlivých miest uvádzali, že im súťaž pomohla v získaní informácií, ktoré dlhodobo nesledujú a museli sa na problematiku ochrany prírody, krajiny a biodiverzity pozrieť aj z trochu inej perspektívy. Dobré výsledky dosahovali naše mestá napríklad pri dostupnosti zelene mesta obyvateľmi, kde priemerne až 60% ich obyvateľov má zeleň v dosahu 300 metrov alebo 10 minút chôdze. Až 95% pri výsadbe drevín uprednostňuje domáce druhy, pokiaľ im to podmienky výsadby dovoľujú. Podobné percento vyplynulo aj pri vyžadovaní náhradnej výsadby pri investičných aktivitách v mestách. Zároveň mestá majú lepšiu evidenciu a zároveň i starostlivosť o stromovú vegetáciu, naopak sledovanie niektorých druhov fauny (napr.: motýle

¹ European Commission, 2007, Attitudes of Europeans towards the issue of biodiversity - Analytical report, Source: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_219_en.pdf;

² European Commission, 2010, Attitudes of Europeans towards the issue of biodiversity - Analytical report - Wave 2, Source: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_290_en.pdf;

Ilustračné foto. Autor: James A. Dunbar

alebo vtáky) alebo sledovanie druhovej rozmanitosti rastlín je už nižšia. Až 80% miest nedisponuje týmito údajmi, alebo ich uvádza len odhadom. Medzi potešiteľné čísla patrili informácie o informačných a vzdelávacích aktivitách jednotlivých miest, kde až 65% miest sa zúčastňuje rôznych aktivít na národnej a medzinárodnej úrovni, ktoré vedú k zvyšovaniu povedomia a zároveň k ochrane biodiverzity. Celkovo však pri porovnaní našich miest s mestami zúčastnených krajín sme zistili, že problém so získavaním dát nie je len na Slovensku.

Vzhľadom na hore uvedené si dovoľujeme tvrdiť, že súťaž Hlavné mestá biodiverzity mala a má svoje veľké opodstatnenie, ktoré tkvie nielen v súťaživosti zúčastnených miest a vzájomnom porovnávaní sa. Ukazuje sa, že súťaž nastavená tak ako bola v roku 2010 sa javí pre menšie samosprávy ako

veľmi náročná a neatraktívna a oslovila hlavne väčšie samosprávy (mestá s väčším počtom obyvateľov). Druhý ročník súťaže v roku 2011 bude preto koncipovaný odlišne, aby pritiahol nielen menšie mestá ale aj obce. Opakovanie hodnotenia za pomoci indikátorov po určitom časovom období sa ukazuje ako veľmi dôležité, a aj preto by bolo vhodné najst' mechanizmus ako udržať súťaž pri živote aj bez podpory z projektov, nakoľko prvé dva ročníky sú financované zo zdrojov Európskej komisie. Pevne veríme, že keď Eurobarometer bude opakovať svoj prieskum o povedomí verejnosti o biodiverzite, dosiahne Slovensko už lepšie výsledky a zároveň pevne dúfame, že sa tak stane aj s príspevom súťaže o Hlavné mesto biodiverzity a ostatných sprievodných aktivít projektu.

6.

O PROJEKTE „PODPORA OCHRANY PRÍRODY A BIODIVERZITY V MESTSKÝCH OBLASTIACH: EURÓPSKA CENA HLAVNÉ MESTO BIODIVERZITY“

Brožúra je jedným z výstupov projektu Podpora ochrany prírody a biodiverzity v mestských oblastiach: Európska cena Hlavné mesto biodiverzity financovaného čiastočne z programu EÚ LIFE+ a spolufinancovaná Ministerstvom životného prostredia SR. Vedúcim partnerom je nemecká organizácia Deutsche Umwelthilfe a projekt sa, okrem Slovenska, realizuje v rokoch 2009 - 2011 v Nemecku, Poľsku, Maďarsku, Španielsku s predpokladaným celkovým rozpočtom 1.695.832 €

Hlavným cieľom projektu je podpora ochrana biodiverzity a prírodných prvkov v urbanizovaných oblastiach. Špecifické ciele projektu, ktoré sa budú realizovať za pomoci uvedených aktivít sú:

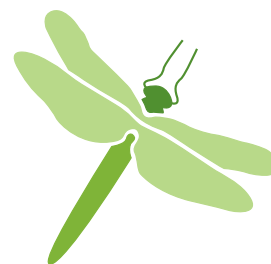
- podpora a motivácia mestských samospráv na Slovensku, v Nemecku, Poľsku, Maďarsku, Španielsku k ochrane prírody a biodiverzity cez súťaže „Hlavné mestá biodiverzity“.
- Zvýšenie kapacít mestských samospráv v danej oblasti cez sériu školení a vydaných materiálov a web stránky <http://www.capital-biodiversity.eu/> (v anglickom jazyku) a http://www.rec.sk/Capital_of_Biodiversity.htm (v slovenskom jazyku), ktorá sa bude tejto problematike venovať.
- spoločný monitoring stavu biodiverzity za pomoci sady indikátorov a porovnanie tohto stavu v mestách zúčastnených krajín.

Plánované výstupy projektu:

- Vytvorenie a zrealizovanie národnej súťaže „Hlavné mestá biodiverzity“ v roku 2010 a 2011.
- Workshopy a vydanie materiálov o ochrane biodiverzity v urbánnom prostredí
- Web stránky v slovenskom a anglickom jazyku, venujúce sa ochrane biodiverzity.
- Spracovanie „dobrych príkladov“ z praxe zo Slovenska a z ostatných zúčastnených krajín projektu.
- Vypracovanie spoločného monitoringu stavu biodiverzity za pomoci sady indikátorov a porovnanie tohto stavu v slovenských mestách navzájom a v ostatných mestách v krajinách zapojených do medzinárodného projektu.

Kontakt:

REC Slovensko,
Vysoká 18, 811 06 Bratislava,
tel.: 02 52632942, E-mail: rec@changenet.sk,
web: www.rec.sk ,
http://www.rec.sk/Capital_of_Biodiversity.htm,
www.zelen.sk, www.udrzatelnemesta.sk,
www.urbanspaces.eu

7. ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

EEA	Európska agentúra životného prostredia
DGENV	Directoriat General Environment
EK	Európska komisia
EMS, EMAS	systemy environmentálneho manažérstva
ES	Španielsko
EÚ	Európska únia
FR	Francúzsko
GIS	Geografický informačný systém
HU	Maďarsko
CHKO	Chránená krajinná oblasť
ICLEI	International Council for Local Environmental Initiatives
IUCN	International Union for Conservation of Nature
MsÚ	Mestský úrad
MsZ	Mestské zastupiteľstvo
MVO	Mimovládne organizácie
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NPV	Národný poradný výbor
OZ	občianske združenie
PRIF UK	Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského
REC	Regionálne environmentálne centrum
SAV	Slovenská akadémia vied
SEA	Strategické environmentálne hodnotenie
SK	Slovensko
SPA	Special Protected Areas
SR	Slovenská republika
STN	Slovenské technické normy
TUR	trvalo udržateľný rozvoj
ÚMS	Únia miest Slovenska
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÚPN	územný plán
VZN	všeobecne záväzné nariadenie
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ŽP	Životné prostredie

ZOZNAM POUŽITEJ A ODPORÚČANEJ LITERATÚRY

Použitá a odporúčaná literatúra :

Biodiversity by Design, A guide for sustainable communities, Town and Country Planning Association, 2004, www.tcpa.org.uk

EEA report No 4/2009: Progress towards the European 2010 biodiversity target , Copenhagen, 2009 ISSN 1725-9177

EEA Report No 5/2009: Ensuring quality of life in Europe's cities and towns, EEA, Copenhagen, 2009, ISBN 978-92-9167-994-2

Huba, M., a kol., 2000: Indikátory trvalo udržateľného rozvoja miest. ETP Slovensko, STUŽ SR, Košice

MEA 2005. Ecosystems and human well-being: Synthesis, <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

Mederly, P. Hudeková, Z., : Spoločné európske indikátory udržateľného rozvoja miest - pilotný projekt v SR, REC Slovensko, STUŽ Nitra, 2003

Mederly, P. Hudekova Z., 2006, : Udržateľný rozvoj v Slovenskej republike, Regional Environmental Center, Country Office Slovakia; ISBN 80-969436-2-6

Hudekova Z. et al., 2007, : Ekologická stopa, klimatické zmeny a mestá, REC Slovensko; ISBN 80-969436-2-6.

Werner, P. Zahner, R.: Biologische Vielfalt and Stadte, 2009

Informácie z web stránok:

www.europa.eu

http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/com_2005_0718_en.pdf

<http://www.capital-biodiversity.eu>

http://www.rec.sk/Capital_of_Biodiversity.htm

<http://www.cbd.int/authorities/doc/User%27s%20Manual-for-the-City-Biodiversity-Index27Sept2010.pdf>

<http://www.cbd.int>

http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_219_en.pdf

<http://www.rec.sk>

<http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

www.urbanspaces.eu

8. ZOZNAM MAPIEK, OBRÁZKOV, TABULIEK A GRAFOV

Mapa 1: Mapka zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 (odlíšená farebne podľa veľkostných kategórií)

Mapa 2: Mapka zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 vo Francúzsku

Mapa 3: Mapka zobrazujúca mestá, ktoré sa zapojili do súťaže v roku 2010 v Maďarsku

Obr. 1: Slávnostné vyhlásenie absolútneho víťaza 1. ročníka súťaže Hlavné mesto biodiverzity.

Obr. 2: Aktivity mesta

Obr. 3: Proces účasti verejnosti

Obr. 4: Dosahovanie bodov v jednotlivých kategóriách

Obr. 5: Územie Višňový sad v meste Prievidza, ktoré mesto prekategORIZovalo na plochu verejnej zelene. (Zdroj: Mesto Prievidza, Autor: Lukáš Grešner)

Tab.č. 1: Zapojené mestá do národnej súťaže „Hlavné mesto biodiverzity 2010“

Tab.č.2: Výsledky súťaže „Hlavné mesto biodiverzity 2010“

Tab.č.3: Prehľad ohľadom zastúpenia zúčastnených obcí v súťaži v roku 2010 v 4 krajinách

Tab.č.4: Percentuálne zastúpenie obyvateľstva zo zúčastnených miest v súťaži k celkovému počtu obyvateľov

Tab.č.5: Opatrenia, ktoré sa dodržiavajú v mestských lesoch

Tab.č.6: Zoznam indikátorov, ktoré boli použité v súťaži Hlavné mestá biodiverzity 2010“:

Graf č. 1: Prírodný charakter miest.

Graf č.2: Chránená časť mesta (fialová farba v grafe označuje mesto, do ktorého územia nezasahuje žiadne chránené územie, modrá farba označuje mesto, ktoré uviedlo, že nemá dané údaje k dispozícii) .

Graf č.3: Podiel zelene na obyvateľa v m²

Graf č.4: Dostupnosť zelene a prírodných území pre obyvateľov mesta (hodnoty uvedené v %)

Graf č.5: Počet partnerstiev

Graf č.6: Počet podujatí pre verejnosť

Graf č.7: Prostriedky vynaložené na projekty týkajúce sa ochrany biodiverzity/ochrany prírody a krajiny.

Graf č.8: Výška nákladov na ošetrovanie chránených stromov

Graf č.9: Počet bodov získaných za projekty

Graf č.10: Počet bodov získaných za dotazník

Graf č.11: Prehľad miest s počtom obyvateľov na 300.000

Graf č.12: Dostupnosť údajov k jednotlivým 10 indikátorom spoločne vo všetkých krajinách súťaže

Graf č.13: Dostupnosť údajov k prírodnému charakteru miest v jednotlivých krajinách súťaže

Graf č.14: Dostupnosť údajov k indikátoru dostupnosti zelene v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

Graf č.15: Dostupnosť údajov k počtu druhov vtákov v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

Graf č.16: Dostupnosť údajov k počtu druhov motýľov v jednotlivých zúčastnených krajinách súťaže

Graf č.17: Dostupnosť údajov ohľadom sumy rozpočtu vynaloženej na projekty z rozpočtu mesta

Graf č.18: Prírodný charakter vybraných zúčastnených miest súťaže

Graf č.19: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni vo vybraných európskych mestách

Graf č.20: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni vo vybraných mestách vo Francúzsku

Graf č.21: Dostupnosť zelene, vyjadrená v % obyvateľov s dobrou dostupnosťou k zeleni vo vybraných mestách v Španielsku

Publikácia bola vypracovaná v rámci projektu
„Podpora ochrany prírody a biodiverzity v mestských oblastiach:
Európska cena Hlavné mesto biodiverzity „ s finančnou podporou
Európskej komisie v rámci programu LIFE + a Ministerstva životného prostredia SR.

www.capital-biodiversity.eu

